

Politisert religion og helliggjort politikk

En analyse av ayatolla Khomeinis ideologi

Magnus Aasrum

Masteroppgave ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2012

© Magnus Aasrum

2012

Politisert religion og helliggjort politikk

Magnus Aasrum

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

En totalitær ideolog?

SAIH mottok klager fra den iranske ambassaden i Norge etter å ha slått Khomeini i hartkorn med historiske diktatorer på en plakat fra 2011¹

¹ <http://www.saih.no/Artikler/9553.html>

Forord

Når denne masteroppgaven nå avsluttes er det flere jeg ønsker å takke. Tusen takk til Øystein Sørensen, min tålmodige veileder for gode kommentarer og inspirasjon. Tiden på Blindern har også vært bra takket være gode studievenner og fine stunder på pauserommet med kaffe og quiz. En ekstra takk til de andre på nettverk for totalitarismeforskning for interessante diskusjoner. Jeg må også takke alle gode venner og kolleger som har vært fleksible, hjelpsomme og støttende gjennom den til tider altopplukende prosessen masteroppgaven har vært. Særlig takk til Jo som fysisk leverte oppgaven mens jeg satt fast på Geilo. Jeg er også utrolig takknemlig for familien min som alltid er der for meg.

En ekstra stor takk går til Maria som både har pushet og støttet meg i arbeidet med å realisere denne oppgaven.

Kommentarer til transkripsjonen

Det er mange måter å transkribere det arabiske alfabetet som brukes i persisk til latinske bokstaver. Flere systemer bruker spesialtegn for å skille hver enkelt bokstav fra hverandre da det er et én-til-én-forhold mellom skriftegn og lyder i arabisk. I persisk er det imidlertid ikke noe forskjell i uttalen av flere av bokstavene. Det finnes for eksempel tre s-er og fire z-er som alle uttales likt. Da den nøyaktige stavelsen av ordene i denne oppgaven ikke er avgjørende for forståelsen har jeg valgt å følge en forenklet transkripsjonsmal som kun bruker tegn på det norske tastaturet. Malen er en fornorsket versjon av John Mace sin transkripsjonsmal hvor jeg har forsøkt å etterligne den persiske uttalen med norske lyder best mulig.² Vanlige stavelser for kjente navn som for eksempel Ruhollah Khomeini, samt ord som ayatolla og imam er ikke endret.

² Gunnvor Mejdell og Geir Skogseth, "Mal for transkripsjon av arabisk til norsk," <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Transkripsjonsmal%20-%20arabisk%20til%20norsk%20-%20UiO%20II.pdf> [13.10.2011], John Mace, *Persian grammar : for reference and revision* (London: RoutledgeCurzon, 2003), 15-16.

Innholdsfortegnelse

En totalitær ideolog?	VII
Forord	VIII
Innholdsfortegnelse	X
1 Innledning	1
Islamisme.....	2
Totalitarisme	4
Politisk religion	6
Metode og kildebruk.....	8
Bakgrunn - Sjiaislam og politikk	10
Politisering av islam.....	12
2 Ideologen	15
Formynderstaten.....	16
Totalisering av politikken	18
Det fullkomne samfunn og det nye mennesket.....	19
Verdens- og fiendebilde – En eksistensiell trussel.....	21
Pan-islamisme	23
Ambisjoner	25
Konklusjon	26
3 Veilederen	27
En stemme og ett formål.....	28
Islamsk republikk.....	31
Samtidig oppfatning av Khomeini	33
Islam som samlende faktor	35
På vei mot et moderat styre?.....	36
Allah ikke Marx.....	38
Konklusjon	41
4 Den øverste leder	43
Parallell maktstruktur.....	44

For oss eller mot oss.....	47
Mandat fra gud og folket	48
De geistliges revolusjon.....	50
To-nivå spill.....	52
Grunnloven.....	53
Kulturell og menneskelig revolusjon	55
Frihet	57
Ensretting av samfunnet	61
Ideologisk dominans.....	62
Islamisme i et land.....	65
Spredning av revolusjonen.....	66
Konklusjon	67
5 Konklusjon	68
Litteraturliste.....	72

1 Innledning

Dictatorship is the greatest sin in the religion of Islam. Fascism and Islamism are absolutely incompatible. Fascism arises in the West, not among people of Islamic culture.

Ayatolla Khomeini³

Den iranske revolusjonen er et spesielt tilfelle i studiet av revolusjoner og mange anser den som unik.⁴ Den arabiske våren og de påfølgende valgseirene til islamistiske partier har på nytt gjort den islamistiske maktovertakelsen i Iran aktuell. Den iranske menneskerettighetsforkjemperen Shirin Ebadi er blant skeptikerne som ikke tør snakke om «vår» før hun ser virkelige endringer i blant annet kvinners rettigheter. Som hun poengterer, «tiden etter en diktators fall og fremveksten av et nytt politisk system blir ofte kapret av maktsøkende grupper som klarer å utnytte den midlertidige samlingen som frembringer revolusjonen».⁵ Ebadi referer da til Den islamske republikken Iran, en stat hvor all makt, direkte eller indirekte, få år etter revolusjonen var samlet i Ayatolla Ruhollah Khomeinis hender.

I ettertid blir denne revolusjonen ofte betegnet som den islamske revolusjonen, men i virkeligheten var det en iransk revolusjon hvor ikke bare religiøse grupper, men også liberale, sekulære og venstreorienterte grupper var blant de mange millionene av iranere som tok til gatene for å vise sin misnøye med sjahens autoritære styre. Ayatolla Khomeini ble av de fleste sett på som revolusjonens leder, men både i Iran og resten av verden var det imidlertid stor usikkerhet for hva ayatollaen egentlig stod for, og hvilken rolle han ville ta etter revolusjonen. I 1979 omtaltes han både som en helgen⁶ og en geistlig fascist.⁷ Ville han legge grunnlaget for en «demokratisk vei for den tredje verden»⁸, eller den «tredje verdens svar på fascisme»?⁹

³ Sitert i intervju med Oriana Fallaci, "An interview with Khomeini," *The New York Times Magazine*, 7. okt 1979.

⁴ T. Skocpol, "Rentier state and Shi'a Islam in the Iranian revolution," *Theory and Society* 11, nr. 3 (1982): 753.

⁵ Shirin Ebadi, "The Past and Present of Human Rights," in *Rafto Symposium* (Bergen: 2011).

⁶ B.C. Jones, *Flawed Triumphs: Andy Young at the United Nations* (University Press of Amer, 1996), 124.

⁷ D. Zarnett, "Edward Said and the Iranian Revolution," *Demokratiya*, nr. 9 (2007): 45.

⁸ Richard Falk, "Trusting Khomeini," *The New York Times*, 16. feb. 1979.

⁹ M. Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution* (Columbia Univ Pr, 1993), 262.

Denne oppgaven er en ideologianalyse av ayatolla Khomeinis doktrine om islamsk styre med utgangspunkt i teorier om totalitarisme og politisk religioner. Jeg vil se på Khomeinis uttalte ideologi før revolusjonen og analysere hvordan den ble uttrykt og brukt under og etter revolusjonen. Målet med denne ideologianalysen er å vurdere i hvilken grad Khomeinis ideologi uttrykker totalitære ambisjoner i de ulike periodene.

Før jeg begynner med analysen vil jeg vurdere om begreper som totalitarisme og politiske religioner i det hele tatt er nyttige eller anvendbare på en religiøs ideologi som islamisme.

Islamisme

Det er ingen tvil om at Khomeini ønsket en større rolle for islam i politikken og at han var islamistisk. Felles for de fleste islamistiske tenkerne er ønsket om et styre basert på guds lover som totalt omslutter alle deler av samfunnet og livet. De er således totale, men er de totalitære? Islamisme er politisk, men kan det være en politisk religion?

Etter 11. september 2001 og Al-Qaedas terrorangrep mot USA har skepsisen mot islamisme og politisk islam økt kraftig. Begrep som totalitær, fascistisk og i senere tid også islamistisk har i stor grad blitt brukt som epiteter for å merke en fiende eller et regime man tar sterk avstand fra. Betegnelser som totalitær, fascistisk og «clerico-fascist» er alle blitt brukt om Khomeini og Den islamske republikken Iran. Condoleezza Rice beskrev for eksempel Iran som en totalitær stat i 2005.¹⁰

Mehdi Mozaffari definerer islamisme slik, «'Islamism' is a religious ideology with a holistic interpretation of Islam whose final aim is the conquest of the world by all means» og setter likhetstegn mellom islamisme og totalitarisme.¹¹ Iran er et av eksemplene Mozaffari trekker frem. En slik trang definisjon gjør også begrepet veldig statistisk utelukker alle analyser av endringer i islamistiske bevegelser. Hvis islamisme er

¹⁰ Elaine Sciolino, "The French Are Charmed and Jarred by 'Chère Condi'," *The New York Times* (2005), <http://www.nytimes.com/2005/02/10/international/europe/10france.html?pagewanted=print&position=5.9.2012>

¹¹ Mehdi Mozaffari, "What is Islamism? History and Definition of a Concept," *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 1 (2007): 21.

synonymt med totalitarisme er det ikke så mye plass til å drøfte hvorvidt Khomeinis ideologi har totalitære trekk og hvorvidt ambisjonene bak ideologien endres.

Andre bruker definisjoner som ligger nærmere politisk islam og mener islamisme ikke nødvendigvis uttrykker mer enn et ønske eller idé om at islam må spille en viktig rolle i utformingen av lover og politikk. Bjørn Olav Utvik definerer for eksempel islamisme som:

en ideologisk retning som framhever at religionen islam ikke bare berører den enkeltes trosforhold, men inneholder gudegitte retningslinjer som bør styre også samfunnsmessige, juridiske og politiske forhold i muslimske samfunn. For de fleste islamister innebærer dette synet et krav om at Sharia, den islamske loven basert på Koranen og Profetens sunna, må være basis for lovverket.¹²

Hvis man legger en slik definisjon til grunn er det imidlertid et stort spenn blant islamister angående hvem som skal være tolker og utøver av denne loven. Det kan spenne seg fra et konstitusjonelt styre hvor denne tolkningen er bundet av en grunnlov og lovene utformes av et folkevalgt styre og håndhevet av en uavhengig domstol til at alle disse kapasitetene er samlet på en hånd. Et parti som Rettferdighets- og utviklingspartiet (AKP) som har makten i det demokratiske Tyrkia blir da vanskelig og klassifisere og skiller seg fra det geistlige styret i Iran. Bassam Tibi er blant dem som argumenterer for at all islamisme er uforenelig med demokrati og ønsker å innføre en «totalitær orden». Han hevder for eksempel at AKP er et islamistisk parti forkledd som et konservativt islamsk parti.¹³ Vali Nasr hevder også at islamisme ikke er forenelig med demokrati, men tar en annen tilnærming og velger å kalle AKP muslimske demokrater i stedet for islamister.¹⁴

¹² Bjørn Olav Utvik, *Islamismen* (Oslo: Unipub, 2011), 25.

¹³ Bassam Tibi, "Why they Can't be Democratic," *Journal of Democracy* 19, nr. 3 (2008): 45, ——. "Islamischer Konservatismus der AKP als Tarnung für den politischen Islam? Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus." I *Politische Religion und Religionspolitik - Zwischen Totalitarismus und Bürgerfreiheit*, redigert av G. Besier og H. Lübbe, 229-60: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005.

¹⁴ Vali Nasr, "The Rise of "Muslim Democracy", " *Journal of Democracy* 16, nr. 2 (April 2005): 13-14, 16, 18, Ishan Dagi. "The Justice and Development Party - Identity, Politics and Human Rights Discourse in the Search for Security and Legitimacy." I *The Emergence of a New Turkey*, redigert av M. Hakan Yavuz, 88-106. Salt Lake City: The University of Utah Press, 2006: 96.

I denne oppgaven vil jeg forholde meg til en moderat og generell definisjon av islamistisk ideologi, slik som Utviks, hvor islamisme er en ideologi som ønsker at *sharia* skal være grunnlaget for lovgivningen i et land. Det er som sagt et stort skille mellom de mange ulike bevegelsene om hvordan *sharia* skal kodifiseres og tolkes og viktigere, hvem som skal forvalte denne tolkningen. Jeg vil derfor se særlig på Khomeinis forhold til konstitusjonelt styre og folkelig legitimitet.

Totalitarisme

Walter Laqueur tar i 1979 for seg problemene med å beskrive Khomeini og problematiserer bruken av merkelapper, slik som fascistisk, for å beskrive statsledere og regimer. Han poengterer at hvis man leter lenge nok finner man nok noen som ivrig vil peke på «fascistiske» tendenser i alle land.¹⁵ I tillegg til faren for at begrepet har blitt intetsigende argumenterer enkelte akademikere for at totalitarisme er så knyttet til sin historiske kontekst fra den andre verdenskrig og den kalde krigen at det ikke lenger er et fruktbart begrep.¹⁶ Fascistisk og totalitær brukes i dag ofte som en negativ merkelapp man klistrer på meningsmotstandere og regimer man ønsker å distansere seg fra ved å sette dem i bås med regimer som Hitlers Tyskland og Stalins Sovjetunionen.

En totalitær ideologi søker i følge Zbigniew Brzezinski ikke bare å omskape samfunnet, men også mennesket må gjenskapes etter ideologiens logikk.¹⁷ Han definerer totalitarisme slik:

*Totalitarianism is a new form of government falling into the general classification of dictatorship, a system in which technologically advanced instruments of political power are wielded without restraint by centralized leadership of an elite movement for the purpose of affecting a total social revolution, including the conditioning of man on the basis of certain arbitrary ideological assumptions, proclaimed by the leadership in an atmosphere of coerced unanimity of the entire population. ... i.e., its institutionalized revolutionary zeal.*¹⁸

¹⁵ Walter Laqueur, "Is Khomeini a Neoconservative?," *The New Republic*, nr. 8. des (1979): 10.

¹⁶ S. Zizek, *Did somebody say totalitarianism?: five interventions in the (mis) use of a notion* (New York: Verso Books, 2002).

¹⁷ Zbigniew Brzezinski, "Totalitarianism and Rationality," *The American Political Science Review* 50, nr. 3 (1956).

¹⁸ *Ibid.*, 754.

Er totalitarisme et nyttig begrep for å analysere og forstå Khomeinis ideologi og den iranske revolusjonen? Til tross for problemene med å bruke ladete begrep som fascisme og totalitarisme, som jeg har skissert ovenfor, vil jeg argumentere for at det har en verdi å bruke disse begrepene i en analyse av Khomeinis ideologi og den iranske revolusjonen.

*The Islamic revolution was not progressive, and has 'intriguing similarities to reactionary revolutions of the fascist type ... These similarities include: the salience of ideology, autonomy of the state, and terror and the system of police control.'*¹⁹

Manzor Moaddel mener Khomeinis ideologi er en «tredje verden» variant av fascisme.²⁰ Det er flere som har beskrevet Khomeini som totalitær, men da i større grad fokusert på det iranske regimet og totalitære trekk ved maktutøvelsen.²¹

Blinkhorn trekker, i en oppsummering av diskusjonen om definisjonen på totalitarisme, frem totalitarismens dynamiske karakter som prosess og ikke bare som struktur og regime.²² I større grad enn regimets struktur er det denne prosessen jeg ønsker å ta tak i denne ideologianalysen for å se på utviklingen av Khomeinis ideologi og ambisjoner for en islamsk stat.

Jeg er for øvrig delvis uenig i vurderingen av Iran som en tradisjonell totalitær stat. I bacheloroppgaven min, *Pragmatiske mål, hellige midler*, argumenterte jeg for at Iran i hovedsak styres av pragmatiske og ikke-ideologiske beveggrunner i utformingen av sin utenrikspolitikk. Eksemplifisert gjennom blant annet støtte til det kristne Armenia i stedet for det sjiamuslimske Aserbajdsjan i krigen over Nagorno-Karabakh. Kjøp av våpen fra Israel og USA under krigen mot Irak, og fredsavtalen med Irak i 1988. Samt samarbeid med USA i krigen mot Taliban og Saddam i Afghanistan og Irak. Jeg argumenterte derfor for at Iran vil søke å sikre statens overlevelse, men samtidig dens islamistiske natur og at man bør tilnærme seg Iran som en rasjonell aktør, ikke et rent ideologisk motivert totalitært styre.

¹⁹ Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*, 257-58.

²⁰ *Ibid.*, 262.

²¹ C. Benard og Z. Kalilzad, *The Government of God: Iran's Islamic Republic*, vol. 15 (Columbia University Press, 1986), 113-45, Amir Taheri, "Fascism in Muslim Countries," *American Foreign Policy Interests* 26, nr. 1 (2004).

²² Martin Blinkhorn, "Afterthoughts," *Totalitarian Movements and Political Religions* 5, nr. 3 (2004): 512-13.

Jeg skal ikke gå videre inn på debatten om dagens styre i Iran her. At det kan diskuteres hvor vidt Iran ble en totalitær stat betyr imidlertid ikke at Khomeinis ideologi og ambisjoner nødvendigvis ikke var totalitære. Eller som Emilio Gentile skriver rundt diskusjonen om hvorvidt det fascistiske Italia var en totalitær stat: «The failure of fascist totalitarianism is not a proof of its non-existence.»²³ Øystein Sørensen poengterer i *Ideologi og terror* at det er en forskjell på totalitære ideologier og totalitære regimer, samt en forskjell på et totalitært regime og et totalitært samfunn.²⁴ Jeg vil i denne oppgaven derfor argumentere for at det kan være et skille mellom ambisjonene til en totalitær ideologi og graden av implementering i en totalitær stat.

Politisk religion

Politisk religion er i følge Gentile det mest potente mobiliserings og kontrollverktøyet i en totalitær stat.²⁵ Gentiles definerer politisk religion slik:

*A type of religion which sacralises an ideology, a movement or a political regime through the deification of a secular entity transfigured into myth, considering it the primary and indisputable source of the meaning and the ultimate aim of human existence on earth.*²⁶

Dette begrepet har tradisjonelt blitt brukt for å analysere sekulære regimer som Nazi-Tyskland og Sovjetunionen. Raymond Aron argumenterte for at totalitære ideologier er religiøse i den forstand at de forsøker å viske ut skillet mellom religion og politikk. På samme måte som religion var universelt utbredt i tidligere samfunn, er ideologi allestedsnærværende i totalitære samfunn.²⁷ Khomeinis uttalte mål var også å bryte ned dette skillet. Det debatteres nå om man kan bruke dette uttrykket også om religiøse

²³ Emilio Gentile, "Fascism in Italian Historiography: In Search of an Individual Historical Identity," *Journal of Contemporary History* 21, nr. 2 (1986): 201.

²⁴ Øystein Sørensen. "Totalitarisme som begrep og fenomen." I *Politikk og religion : en farlig kombinasjon?*, redigert av Øystein Sørensen, Bernt Hagtvat og Bjørn Arne Steine, 11-32. Oslo: Dreyer, 2012: 20, — — —, *Drømmen om det fullkomne samfunn : fire totalitære ideologier - én totalitær mentalitet?* (Oslo: Aschehoug, 2010), 43.

²⁵ Emilio Gentile og Robert Mallett, "The Sacralisation of politics: Definitions, interpretations and reflections on the question of secular religion and totalitarianism," *Totalitarian Movements and Political Religions* 1, nr. 1 (2000): 49.

²⁶ Emilio Gentile, "Fascism, totalitarianism and political religion: definitions and critical reflections on criticism of an interpretation," *Totalitarian Movements and Political Religions* 5, nr. 3 (2004): 328.

²⁷ H. Maier, "'Totalitarismus' und 'politische Religionen'. Konzepte des Diktaturvergleichs," *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* (1995): 397.

bevegelser. Øystein Sørensen foreslår å bruke begrepet politisert religion i analysen av religiøse totalitære ideologier.²⁸ Dette gjør det imidlertid vanskelig å skille fra for eksempel politisk islam som også politiserer regionen. Men, som jeg har argumentert for, i svært forskjellig grad. Jeg mener uttrykk som politisk islam og politisert religion også kan signalisere en verdsliggjøring av religionen. Kristendommen var også tidligere en sterkt politisert religion og spilte en viktig rolle i for eksempel europeisk politikk, men har i hovedsak blitt verdsliggjort i de fleste land. Religiøs legitimitet brukes imidlertid fremdeles i diskusjoner om for eksempel abortlovgivning i land som Irland og USA.

Selv om de har forskjellige utgangspunkt hevder Sørensen at både sekulære og religiøse ideologier kan møtes i det totalitære.²⁹ Dette skjæringspunktet mener jeg er, i tillegg til politisert religion, det Gentile betegner som helliggjøringen av staten.

Such movements, in my opinion, may already be placed within the dimension of sacralised politics ... because their ideology makes the sacralisation of the nation and the State evident, even if through a strongly politicised version of a traditional religion.³⁰

Herman Lübbe hevder totalitære regimer forsøker å oppnå full kontroll over legitimeringen av regimet, og derfor forsøker å nøytralisere andre kilder til legitimitet slik som religion.³¹ Said Arjomand mener Khomeinis ideologi har en styrke i forhold til sekulære totalitære ideologier på dette punktet.

In a sense it has considerable ideological advantage over Nazism and communism, both of which clashed with religion. Rather than creating a new substitute for religion as did the Communists and the Nazis, the Islamic militants have fortified an already vigorous religion with the ideological armor necessary for battle in the arena of mass politics.³²

²⁸ Sørensen, *Drømmen om det fullkomne samfunn : fire totalitære ideologier - én totalitær mentalitet?*, 240.

²⁹ *Ibid.*, 241.

³⁰ Gentile, "Fascism, totalitarianism and political religion: definitions and critical reflections on criticism of an interpretation," 361.

³¹ H. Maier, "Political Religion: a Concept and its Limitations," *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 1 (2007): 14.

³² Said Amir Arjomand, *The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran* (New York: Oxford University Press, 1988), 210.

*The result is a totalitarian ideology of unparalleled emotional potency, unparalleled in that it cannot be checked by contrary religious compunction or sentiments.*³³

Fascismen som ideologi klarte aldri fullstendig å erstatte katolisismens rolle i Italia. I et land som var 99 % katolsk var det umulig for Mussolini ikke å tilpasse seg og til dels inkorporere religion i ideologien.³⁴ Religionen satte visse grenser for ideologien i Italia. Hvordan var det for Khomeini? Hadde han den fordel Arjomand hevder og kunne var det Khomeinis tolkning av religionen som satte premissene for ideologien i Iran?

Metode og kildebruk

I denne oppgaven konsentrerer jeg meg om Khomeinis ideologi og vil særlig se på nyanser i retorikk og hvordan denne utvikler seg, og om den forandres eller tilpasses over tid. Analysen av Ayatollas Ideologi fokuserer på tre perioder: oppholdet eksil i Irak, den siste tiden før revolusjonen og konsolideringen av makten etter revolusjonen. Denne analysen av Khomeinis ideologi er basert hovedsakelig på hans forelesninger, bøker, taler og brev. Dette utgjør et veldig bredt og omfattende, men samtidig snevert kildemateriale. Det er i all hovedsak Khomeini som fører ordet i disse kildene, noe som gir mindre rom for andre stemmer. Jeg håper å bøte på dette ved å trekke inn andre kilder, men hvordan Khomeinis ideologi kom til uttrykk vil bli nøyere undersøkt enn hvordan den ble mottatt.

Khomeinis presenterte det som kan kalles hans grunntanke om islamsk styre og ideologi på flere forelesninger fra 1969-70. Jeg forholder meg her til en oversettelse av Hamid Algar som må sies å være til dels pro-Khomeini. Dette er en oversettelse Iran også distribuerer som en offisiell engelsk oversettelse. Algar tar også blant annet ved flere anledninger Khomeinis og det offisielle Irans ståsted i sterkt omstridte hendelser. Jeg har også brukt en engelsk oversettelse utført av Joint Publications Research Service, men dette er en oversettelse av en arabisk utgivelse, ikke av den originale persiske. Den

³³ ———, "The Causes and Significance of the Iranian Revolution," *State, Culture, and Society* 1, nr. 3 (1985): 61.

³⁴ J. Pollard, "'Clerical Fascism': Context, Overview and Conclusion," *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 2 (2007): 444.

er også noe kortere sammenfattet.³⁵ Forelesningene er også gitt ut på norsk under tittelen *Islamsk styre*, også den med undertittelen *Ayatollah Khomeiny's Mein Kampf*, men dette synes å være en direkte oversettelse av den engelske utgaven og kommer fra samme forlag.³⁶

Det iranske instituttet for spredningen av imamens ord har digitalisert og lagt ut Khomeinis samlede tekster, taler og korrespondanse er gitt ut på persisk under tittelen *Sahifeh-ye Imam*. Mange av disse tekstene er tidligere gitt ut og samlet under tittelen *Sahifeh-ye Nur*. Denne samlingen er også hyppig sitert i litteratur om Khomeini. Den nyere utgaven er imidlertid utvidet med flere tekster og datoene på flere av talene er i følge utgiverne korrigeret.³⁷ Det er også oppgitt hvem han taler eller skriver til, som gjør det mulig å spore om det er en forskjell i retorikk avhengig hvem han henvender seg til.

Sahifeh-ye Imam er heldigvis samlet i et dataprogram så det er mulig å søke i de 9500 sidene. Jeg har av naturlige årsaker vært tvunget til å benytte et selektivt utvalg av disse kildene i oppgaven og har konsentrert meg om uttalelser rundt sentrale hendelser. Jeg har imidlertid gått igjennom et bredt utvalg for å opparbeide et overordnet inntrykk av Khomeinis retorikk og standpunkter. I tillegg finnes en mengde sekundærlitteratur som presenterer sitater og utdrag fra hans taler som har gitt et utgangspunkt for kildeutvalg. Mye baserer seg imidlertid på gamle utgaver og oversatte versjoner av Khomeinis tekster.

Bruken av persiske kilder har vært en ekstra utfordring, men jeg har valgt å bruke originalkilder for å få et bredere inntrykk og en helhet i Khomeinis utsagn i stedet for kun å forholde meg til sitater satt i en ferdig kontekst av andre forfattere. Det å lese kilder på et fremmedspråk gir rom for en viss feilmargin i oversettelsen. I tillegg er det mange kulturelle trekk og symbolbruk både i språk og ideologi som må tas hensyn til

³⁵ Ruhollah Khomeini, *Islamic government - Ayatollah Khomeini's Mein Kampf*, red. George Carpozi, overs. Joint Publications Research Service (New York :: Manor Books, 1979).

³⁶ ———, *Islamsk styre - Ayatollah Khomeiny's Mein Kampf* (Oslo: Manor Books / Nå forlag, 1980).

³⁷ ———. *Sahifeh-ye Imam: An Anthology of Imam Khomeini's Speeches, Messages, Interviews, Decrees, Religious Permissions and Letters*, redigert av Bayyanat, et al. (Teheran: The institute for compilation and publication of imam Khomeini's works, 1999), http://www.iec-md.org/baank_narmafzaar/sahifeh_emaam.html [01.09.2011] Bind 1: XXII. Bind 1 er også tilgjengelig på engelsk: http://rkhomeini.org/temporaryurl.net/eBook/imam_eBook.cfm?START_PAGE=11&book_id=244

når man leser tekstene. Persisk språk bruker mange språklige bilder og retoriske grep. Khomeini bruker i tillegg mange referanser og symboler fra sjia islam. For å gi et så sannferdig bilde av Khomeinis ideologi som mulig har jeg vært konservativ i valg av ord og baserer beskrivelser av Khomeinis sentrale holdninger på flere utsagn. Bruk av Khomeinis egne ord krever også varsomhet mot ensidige fremstillinger av hendelser. Disse kildene vil imidlertid hovedsakelig bli brukt som levninger for å fortelle noe om Khomeinis ideologi og verdenssyn, ikke som beretninger til historiske hendelser. Til det vil jeg hovedsakelig basere meg på sekundærlitteratur og samtidig medieomtale.

Bakgrunn - Sjiaislam og politikk

Grunnlaget for tolvserkten innenfor sjiaislam, statsreligionen i Iran, er troen på okkultasjonen og gjenkomsten av den 12. imam. Imam Muhammad al-Mahdi skal ha blitt skjult av Gud og betegnes av sjiamuslimer som en messias. Han regnes som den siste rettmessige imam og skal komme igjen for å gjenopprette *imamatet*, et verdensomspennende rettferdig islamsk styre.³⁸ Ifølge tradisjonell sjia-tenkning er alt verdslig styre illegitimt i fravær av denne skjulte imam.³⁹ I koranen sure 4 vers 59 står det: «dere som tror, vis lydighet mot Gud, mot sendebudet og mot dem som har autoritet blant dere».⁴⁰ Dette har tradisjonelt blitt tolket til fordel for en passiv og lydlig holdning til styresmaktene og et skille mellom religion og politikk. Før Khomeini finnes det få eksempler på at geistlige har forsøkt å ta politisk makt (*velayat-e al-hukm*), og kravet om legitimitet utenfor *madrassaen* synes å ha begrenset seg til det juridiske (*velayat-e al-qada*).⁴¹

³⁸ Hamid Dabashi, *Shi'ism : a religion of protest* (Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011), 63-65.

³⁹ Vanessa Martin, *Creating an Islamic state: Khomeini and the making of a new Iran* (London: I.B. Tauris, 2000), 3.

⁴⁰ *Den Hellige Qur'ânen : arabisk tekst med norsk oversettelse*, (Tilford, Surrey: Islam International Publ., 1996), 109. I denne versjonen av koranen er basmala, hyllesten i begynnelsen av hver sure, telt som et eget vers. 4:59 blir derfor 4:60 i denne oversettelsen.

⁴¹ A. Amanat, *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism* (IB Tauris, 2009), 9-10, Ervand Abrahamian, *Khomeinism: essays on the Islamic Republic* (Berkeley, Calif.: University of California Press, 1993), 19.

De iranske geistlige støttet den konstitusjonelle revolusjonen i 1905 – 07 og krevde en rådgivende rolle i politikken, men de ønsket ikke å avskaffe monarkiet.⁴² Artikkel 2 i tillegget til den iranske grunnloven fra 1907 legger opp til at en rådgivende gruppe på minst fem geistlige skal kunne komme med innvendinger og stoppe lovgivning som bryter med islamsk lov, *sharia*.⁴³ Årene etter den konstitusjonelle revolusjonen var preget av både interne og eksterne konflikter og den iranske grunnloven ble aldri skikkelig implementert. Da Reza Khan tok makten i 1923 og, etter inspirasjon fra Atatürk i Tyrkia, forsøkte å innføre republikk i 1924 møtte han stor motstand fra de geistlige. De geistlige støttet i stedet hans opprettelse av Pahlavidynastiet, og i 1926 hvor Reza tok kongetittelen Sjah.⁴⁴ Grunnloven fra 1907 ble aldri opphevet, men artikkel 2 forble uten funksjon.

Ayatolla Khomeini kritiserte både sjahen og mangelen på islam i samfunnet og politikken. I sin første politiske bok som ble gitt ut kort etter Reza Sjahs avgang i 1941⁴⁵, *Kashf al-Asrar*, stadfester han at islamsk lov er den eneste lov og at de rettslærde er de som best forstår denne. Khomeini hevder videre at en råttene regjering er bedre enn ikke noe styre, og at de geistlige ikke vil kaste herskeren.⁴⁶ Han antyder imidlertid en idealstat hvor man etablerer et råd med rettferdige geistlige som utpeker og gir råd til en rettferdig hersker.⁴⁷ Dette ligner veldig på Vokterrådet som ble etablert etter revolusjonen i 1979, men foreløpig argumenterte han ikke for at de geistlige skulle ta over makten og skriver: «we do not say that government must be in the hands of the faqih; rather we say that government must be run in accordance with God's law».⁴⁸

⁴² Nikki R. Keddie og Yann Richard, *Modern Iran: roots and results of revolution*, Oppdatert utg. (New Haven: Yale University Press, 2006), 67.

⁴³ "Iran's 1906 Constitution and its Supplement," <http://fis-iran.org/en/resources/legaldoc/iranconstitution> [9.8.2011]

⁴⁴ ———, *Modern Iran*, 85, Martin, *Creating an Islamic state: Khomeini and the making of a new Iran*, 11.

⁴⁵ Denne boken er blitt datert til flere årstall mellom 1941-1945. Algar hevder den kom ut i 1941, mens Martin mener det er mest sannsynlig at den kom ut etter 1943. Ruhollah Khomeini, *Islam and Revolution*, overs. Hamid Algar (Berkeley: Mizan Press, 1981), 169. Martin, *Creating an Islamic state: Khomeini and the making of a new Iran*, 217.

⁴⁶ Ervand Abrahamian, *Iran between two revolutions* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1982), 476.

⁴⁷ Azar Tabari. "The Role of the Clergy in Modern Iranian Politics." I *Religion and Politics in Iran*, redigert av Nikki R. Keddie, 47-72, 1983: 62.

⁴⁸ Khomeini, *Islam and Revolution*, 170.

Etter Muhammed Reza Sjahs maktovertakelse som følge av det CIA-støttede kuppet mot statsminister Mossadeq i 1953 ble Khomeinis kritikk av styresmaktene skarpere. Muhammed Reza fortsatte sin fars moderniseringsprogram og knyttet etter hvert sterke bånd til Israel og USA. Sjahen startet i januar 1963 et omfattende program for blant annet landreform og kvinnerettigheter.⁴⁹ Denne 'hvite revolusjonen' ble møtt av sterk motstand som blant annet Khomeini var med på å arrangere noe som førte til at han blir fengslet. Den 5. juni 1963 brøt det ut store demonstrasjoner i sympati med Khomeini i flere byer. De ble imidlertid brutalt slått ned av store sikkerhetsstyrker med ordre om å «skytte for å drepe». Khomeini, og Algar, hevder flere steder at over 15.000 ble drept under 15. Khordad (persisk for 5. juni) demonstrasjonene.⁵⁰ Medieomtale av hendelsen referer til langt mindre tall og politiets arkiver hevder 380 ble drept, men flere ble drept uten å bli brakt til likhuset og registrert.⁵¹

Kort tid etter at Khomeini slapp ut fra fengselet i 1964 kritiserte han sjahen for å ha innvilget immunitet til amerikansk personell i Iran og mente styret var illegitimt og forrædersk. Noe som resulterte i at i han ble deportert til Tyrkia.⁵²

Politisering av islam

Ayatolla Khomeini utviklet sin ideologi i en tid hvor politisering av islam ble fremmet av flere ideologer og muslimske tenkere i hele den muslimske verden som argumenterte for å bryte ned skillene mellom religion og politikk. Felles for mange av disse er at de mente at guds lov er den høyeste lov og at den må være grunnlaget for lovgivningen i en islamsk stat. En av de tidligste og mest innflytelsesrike var Abul Ala Mawdudi som arbeidet for løsrivelse fra India og etableringen av et islamsk Pakistan. Khomeini skal ha møtt Mawdudi i 1963 samt oversatt noen av skriftene hans til persisk.⁵³

⁴⁹ Arjomand, *The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran*, 71-74.

⁵⁰ Khomeini, *Islam and Revolution*, 17, 201.

⁵¹ Baqer Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah* (London: I.B.Tauris, 1999), 111-13, Joseph Mazandi, "86 Killed and 150 Injured in Iran As Anti-Reform Riots Continue," *Washington Post*, 7. jun. 1963.

⁵² Khomeini, *Islam and Revolution*, 181-88.

⁵³ Philip Jenkins, "Clerical Terror," *The New Republic* (2008), <http://www.tnr.com/article/clerical-terror> [23.4.2012, Vanessa Martin, *Creating an Islamic state : Khomeini and the making of a new Iran*, Library of modern Middle East studies (London: I.B. Tauris, 2000).

[The Islamic State] seeks to mold every aspect of life and activity in consonance with its moral norms and programme of social reform. In such a state no one can regard any field of his affairs as personal and private. Considered from this aspect the Islamic State bears a kind of resemblance to the Fascist and Communist states.⁵⁴

Abul Ala Mawdudi i 1939

Til tross for likheter med fascismen hevdet Mawdudi at en islamsk stat vil være nærmere demokratiet og tar i bruk uttrykket «teo-demokrati». Mawdudi så for seg en middelvei mellom teokrati og demokrati. En stat hvor guds lov er ubestridelig, men der spørsmål hvor det ikke finnes noen klare bud i islamsk lov, *sharia*, skal avgjøres ved folkelig konsensus. Den utøvende myndigheten er også priggitt folkeviljen som har rett til å avsette den.⁵⁵ Det er imidlertid et krav at de som skal administrere den islamske staten må ha full innsikt i, og tro på, ideologien og de gudgitte lovene staten er fundert på.⁵⁶

Khomeini ga også uttrykk for at islam er en altomfattende ideologi som omslutter alle sider av samfunnet og livet.

It should not be presumed that Islam is like Christianity: just a spiritual relationship between individuals and God Almighty. Islam has a program for life, ... [and] for government.⁵⁷

Ayatolla Khomeini talte for at islam skulle ha en større plass i politikk og styringen av samfunnet og hevdet at det eneste fornuftige styret er «Guds styre».⁵⁸ Da Khomeini i 1965 erklærte at «Islam has a program for life» og at Islam må dekke alle aspekter ved livet og samfunnet, mente han imidlertid fortsatt at det er opp til ikke-geistlige ledere å sørge for dette og forvalte guds lov. «Those who bear the utmost responsibility are the Islamic governments, Islamic presidents, Islamic kings» og videre at det er «those leaders to whom God Almighty has given leadership are responsible. They have to

⁵⁴ Syed Abul 'Ala Mawdudi, *The Islamic law and constitution*, overs. Khurshid Ahmad (Lahore: Islamic Publications, 1992), 146.

⁵⁵ *Ibid.*, 139-40.

⁵⁶ *Ibid.*, 146-47.

⁵⁷ Forelesning av Khomeini i 1965 til studenter i Najaf sitert i Hamid Dabashi, *Theology of discontent: the ideological foundation of the Islamic revolution in Iran* (New Brunswick, NJ: Transaction, 2006), 427, Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind2: 36.

⁵⁸ ———, *Islam and Revolution*, 170.

propagate Islam as it truly is». *Ulema*, de geistlige, er i følge Khomeini i første omgang tiltenkt en rådgivende rolle og han insisterer på at konger og presidenter «must consult with the Islamic ulama to clarify the truths of Islam for them, and they would propagate them in radio and other publications». ⁵⁹

Etter en kort periode i eksil i Tyrkia får Khomeini i oktober 1965 tillatelse til å flytte til Irak og den, for sjiamuslimer, hellige byen Najaf. Her fortsetter han å utfordre den iranske statens legitimitet blant annet i et brev til statsminister Hoveyda i 1967, men han argumenterer fortsatt ut i fra grunnloven i tillegg til *sharia*. ⁶⁰ Retorikken endret seg imidlertid i 1970 da Khomeini presenterte sin doktrine om *Velayat-e Faqih*.

⁵⁹ Khomeini i Dabashi, *Theology of discontent*, 427.

⁶⁰ Ibid., 431, Khomeini, *Islam and Revolution*, 189.

2 Ideologen

In Islam the legislative power and competence to establish laws belongs exclusively to God Almighty.⁶¹

I 1970 holdt ayatolla Khomeini en rekke forelesninger i Najaf som, basert på studenters notater, ble publisert under tittelen *Hokumat-e Eslami, Islamsk styre*.⁶² Khomeini videreførte og utdypet her sine argumenter for at skillet mellom stat og religion må viskes ut og at gud er den eneste legitime autoritet og lovgiver. Han gikk imidlertid lenger enn å kreve at herskeren følger guds lov og de geistliges råd slik han tidligere oppfordret til og fordømte monarkiet og det arvelige styret.⁶³

[T]he just fuqaha⁶⁴ must be leaders and rulers, implementing divine ordinances and establishing the institutions of Islam. Since Islamic government is a government of law, those acquainted with the law. Or more precisely, with religion – i.e., the fuqaha – must supervise its functioning. It is they who supervise all executive and administrative affairs of the country, together with all planning.⁶⁵

Khomeini presenterte i *Islamsk styre* et ideologisk grunnlag for en islamsk stat hvor de geistlige ikke bare nøyer seg med en rådgivende rolle, men tar kontroll over lovgivende, utøvende og juridisk makt i denne staten. I fravær av den skjulte imam var det i følge Khomeini kun de rettslærde som har evne til å forstå denne guddommelige loven fullt ut, og dermed har rett til å tolke den. De geistlige må derfor tre frem som ledere for å styre folket etter guds lover og oppnå en sann islamsk stat. Khomeini håpet at et politisk

⁶¹ ———, *Islam and Revolution*, 55.

⁶² Tekstene ble gitt ut i flere utgaver og oversettelser, jeg baserer meg i hovedsak på Algars oversettelse av en persisk utgave. For mer om boka se: G. Rose. "Velayat-e faqih and the recovery of Islamic identity in the thought of Ayatollah Khomeini." I *Religion and Politics in Iran*, redigert av Nikki R. Keddie, 166-88, 1983: 177, Khomeini, *Islam and Revolution*, 25-26, Dabashi, *Theology of discontent*, 437.

⁶³ Khomeini, *Islam and Revolution*, 31.

⁶⁴ De rettslærde, flertall av *faqih*. I JPRS' oversettelse brukes "den rettslærde" og "han" i stedet for "de rettslærde" og "de" Bernt Hagtvet. "Politikk som ersatz-religion." I *Politikk og religion : en farlig kombinasjon?*, redigert av Øystein Sørensen, Bernt Hagtvet og Bjørn Arne Steine, 102-41. Oslo: Dreyer, 2012: 32.

⁶⁵ Khomeini, *Islam and Revolution*, 79.

program basert på islamske politiske og sosiale prinsipper ville skape en folkebevegelse som en gang ville resultere i etableringen av en islamsk stat.⁶⁶

Khomeini har i *Islamsk styre* utviklet sine tanker om islam og politikk til en mer omfattende ideologi om islamsk styre. I dette kapitlet vil jeg analysere denne ideologien og beskrive hvordan Khomeinis idealstat ser ut. I hvilken grad finnes det totalitære trekk ved denne ideologien, og ser han for seg en totalitær stat?

Formynderstaten

Khomeinis idealstat baseres på en doktrine han kaller *velayat-e faqih*, den rettslærdes styre, eller alternativt oversatt, den rettslærdes formynderskap. Denne doktrinen bryter kraftig med den tradisjonelle sjiamuslimske tolkningen av, og Khomeinis tidligere holdning til, de geistliges rolle i samfunnet og politikken. I stedet for å tolke koranverset «dere som tror, vis lydighet mot Gud, mot sendebudet og mot dem som har autoritet blant dere»⁶⁷ dithen at man skal holde seg passive og godta verdslige myndigheter i fraværet av den skjulte imam, gjorde Khomeini dette betinget at herskeren er rettfærdig og har nødvendig kunnskap om islamsk lov.⁶⁸ Hvis en hersker er en sann følger av Islam må han nødvendigvis underlegge seg de rettslærde og be om råd om forordningene i Guds lov for å implementere den. I følge denne logikken hevdet Khomeini at de sanne herskerne er de rettslærde selv.⁶⁹

I tillegg til det logiske resonnementet over argumenterer Khomeini med bakgrunn i tolkninger av historisk islamsk rettsforståelse for at de geistlige er Muhammads rette etterfølgere som representanter for guds autoritet på jorden.⁷⁰ Et sant islamsk styre har i følge tradisjonell sjiamuslimsk forståelse kun eksistert en kort tid under Mohammed og de rettmessige imamene. Khomeini mener det er en forskjell på Muhammed, imamene

⁶⁶ Ibid., 149.

⁶⁷ *Den Hellige Qur'ânen : arabisk tekst med norsk oversettelse*, 109. I denne versjonen av koranen er basmala, hyllesten i begynnelsen av hver sure, telt som et eget vers. 4:59 blir derfor 4:60 i denne oversettelsen.

⁶⁸ ———, *Islam and Revolution*, 57, 59.

⁶⁹ Ibid., 60.

⁷⁰ Ibid., 68-73, 76, 84, 106-08.

og den rettferdige rettslærde i spiritualitet, men hevder de har den samme autoritet.⁷¹ Med det unntak at ingen *faqih* har i utgangspunktet makt over en annen *faqih*. Det er i følge Khomeini ikke noe hierarkisk inndeling som rangerer en rettslærd over en annen.⁷² Det hviler et felles ansvar på de rettslærde, *fuqaha*, for å etablere et islamsk styre og implementere islamsk lov. Khomeini snakker imidlertid flere steder om den «mest lærde *faqih*», en som overgår alle andre i kunnskap og som kan utøve guds autoritet på jorden.⁷³ Hvis det skulle finnes en enkelt person som fyller kravene til denne rollen påhviler det ham en plikt å ta den.⁷⁴

At en rettferdig rettslærd blir utpekt, eller tar på seg rollen, til å styre staten sammenligner Khomeini med tradisjonen om å utpeke en verges for en mindreårig.⁷⁵ Hvem skal så denne vergen for folket være? Khomeinis krav til en slik leder er for det første kjennskap til loven og for det andre rettferdighet.⁷⁶ Kun de mest lærde av de lærde kan fullt ut forstå den sanne lære og guds vilje og kvalifiserer til en slik jobb da de har tilgang til sannheter som ikke er tilgjengelig for alle.⁷⁷ Khomeini referer i *Islamsk styre* kun til legitimitet fra gud, ikke fra folket. Den øverste lederen henter sin legitimitet fra gud og i kraft av sine egenskaper som tolker av hans vilje. Tyranniske regimer er i følge Khomeini ikke illegitime på grunn av deres tilsidesettelse av folkeviljen og mangel på folkelig oppslutning, men fordi de ikke tar hensyn til guds vilje og de gudommelige lovene.⁷⁸ Ved å definere dem som har evne og rett til å tolke denne viljen til en meget liten gruppe, eller sågar kun én person monopoliserer Khomeini tilgangen til sannheten og dermed også til makten. Folket blir således umyndiggjort og underlagt en leder som alltid vet det beste for dem.

⁷¹ Ibid., 62, For mer om Khomeins religiøse argumentasjon for Velayat-e Faqih, og kritikk av den, se: Rose. "Velayat-e faqih and the recovery of Islamic identity in the thought of Ayatollah Khomeini."

⁷² Khomeini, *Islam and Revolution*, 64.

⁷³ Ibid., 59, 62-63.

⁷⁴ Ibid., 64.

⁷⁵ Ibid., 63.

⁷⁶ Ibid., 59.

⁷⁷ Abrahamian, *Khomeinism*, 14.

⁷⁸ Khomeini, *Islam and Revolution*, 92.

Totalisering av politikken

[T]he laws of sharia embrace a diverse body of laws and regulations, which amounts to a complete social system. In this system of laws, all the needs of man have been met.⁷⁹

Som i 1963 hevdet Khomeini i *Islamsk styre* at *sharia* er et komplett lovverk som gir svar på alt og dekker alle sider ved menneskers behov. Det er ikke nødvendig eller tillatt med andre lover enn *sharia* da alle svar finnes i islam og dens lov. Siden all lov er diktert av gud er det heller ikke nødvendig med en lovgivende forsamling. Khomeini foreslo heller å bruke en enkelt plankomite som administrerte implementeringen av den guddommelige loven.⁸⁰ En eliminering av vestlig og unødvendig lovgivning ville i følge Khomeini fjerne all korrupsjon og tungt byråkrati.⁸¹

Guds lov var i følge Khomeini ikke begrenset til det offentlige rom, men må være totalt til stede i alle sider av samfunnet. Dette kommer tydelig frem i en tale Khomeini holdt for studenter i Najaf den 28. september 1977 hvor han advarte mot eklektiske tolkninger av islam.

Uansett om staten er rettferdig eller urettferdig vil den ikke gripe inn og engasjere seg i hva folk gjør innenfor sine hjem ... Dette er ikke tilfellet i Islam og et guddommelig styre. Disse har lover for alle uansett hvor de er. Så hvis noen ønsker å begå en foraktelig og ulovlig handling i sitt eget hjem vil et islamsk styre ha noe de skulle ha sagt i saken.⁸²

Selv om han videre hevder at et islamsk styre ikke aktivt vil søke å straffe ting som foregår i hjemmene til folk, gjør han det klart at ingen steder er unntatt guds lov. Khomeini anerkjenner at mennesket er syndig og alltid vil synde og bryte guds lov. Det er derfor det er et behov for en rettferdig leder og verger som kan påse at alle lever innenfor grensene satt av den guddommelige lov.⁸³ Khomeini hadde imidlertid en tro på

⁷⁹ Ibid., 43, 58.

⁸⁰ Ibid., 56-57.

⁸¹ Ibid., 32-33.

⁸² ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 219.

⁸³ ———, *Islam and Revolution*, 53.

at så lenge disse grensene er på plass vil man kunne oppnå det fullkomne samfunn hvor mennesker kan følge den rettferdige islamske vei uten avvik.⁸⁴

Det fullkomne samfunn og det nye mennesket

*Koranen er en bok skapt for å produsere sanne mennesker, Guds bok ble åpenbart for å bringe menneskehetens sanne menneskelige natur fra potensiale til aktualitet. Når den korrigerer samfunnet vil den bringe menneskeheten til et høyere stadium av menneskelig perfeksjon.*⁸⁵

Carl Friedrich og Zbigniew Brzezinski trekker i sitt klassiske verk *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* frem drømmen om det fullkomne samfunnet som sentralt i totalitære ideologier. De er «characteristically focused and projected towards a perfect final state of mankind»⁸⁶. Dette gir i følge dem ideologien et “pseudo-religiøs” preg hvor massene blir inspirert på samme måte som en religion gjør det når man blir lovet et perfekt liv etter døden. Der totalitære ideologier dyrker troen på et perfekt samfunn på jorden er religiøse bevegelser mer opptatt av det hinsidige. Etableringen av orden og rettferdighet i samfunnet er imidlertid i følge Khomeini en av grunnene til at islam ble grunnlagt, og lederskap og islamsk styre er nødvendig for å oppnå dette.⁸⁷

*If the duty of enjoining the good and forbidding the evil is properly performed, all other duties will automatically fall into place.*⁸⁸

Islam nøyter seg ikke med lover for det spirituelle, og Khomeini hevdet det finnes flere lover som regulerer verdslige forhold enn forholdet til gud.⁸⁹ Khomeini trekker frem koranverset 9:71 som eksempel på dette. «Og de troende menn og de troende kvinner er hverandres venner: De påbyr det gode og forbyr det onde og holder bønn og betaler Zakat (tiende) og adlyder Allah og Hans Sendebud. Disse er det som Allah vil vise Sin

⁸⁴ Ibid., 54.

⁸⁵ ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3, 230.

⁸⁶ Carl J. Friedrich og Zbigniew Brzezinski, *Totalitarian dictatorship and autocracy*, 2. utg. (Cambridge,: Harvard University Press, 1965), 9.

⁸⁷ Khomeini, *Islam and Revolution*, 75.

⁸⁸ Ibid., 117.

⁸⁹ Ibid., 29.

barmhjertighet...».⁹⁰ Plikten om å påby det gode og forby det onde er i følge Khomeini nevnt først for å vise at det er viktigst.⁹¹

*What totalitarian ideologies therefore aim at is not the transformation of the outside world or the revolutionizing transmutation of society, but the transformation of human nature itself.*⁹²

For Khomeini er loven et instrument for å opprette et rettferdig samfunn «that will morally and spiritually nourish refined human beings».⁹³ Khomeini anså ikke det å styre og herske som et mål i seg selv, men det var en plikt å etablere rettferdighet og avskaffe urettferdighet.⁹⁴ Det er ikke herskeren som skal styre folket, han skal bare legge til rette ved å implementere guds lov, det er loven som er den sanne herskeren.⁹⁵ Den rettslærde er til for å implementere loven og loven er til for å sikre et rettferdig samfunn hvor mennesket kan perfektioneres og komme nærmere gud. Koranen er overlegen alle andre ideologier og åpenbart for menneskehetens perfektion slår Khomeini fast. Profetenes oppdrag, reglene for tilbedelse og den religiøse vitenskapen er til for «å skape det ufullkomne menneske om til et perfekt menneske».⁹⁶

*The law of Nature or the law of History, if properly executed, is expected to produce mankind as its end product. ... Totalitarian policy claims to transform the human species into an active unfailing carrier of a law to which human beings otherwise would only passively and reluctantly be subjected.*⁹⁷

Hannah Arendt hevder totalitære ideologier kan love rettferdighet på jorden fordi de vil løsrive loven fra den frie vilje og gjøre menneskeheten til en legemliggjøring av loven. Arendt hevder riktignok at et regime med en guddom som sin kilde til legitimitet ikke er totalitær da det ikke gjør mennesket om til bærere av loven, men underlagt en permanent autoritet.⁹⁸ Jeg vil imidlertid argumentere for at Khomeini også søkte å skape mennesker som er legemliggjøringer av loven og dermed syndfrie. Syndfrihet er i følge

⁹⁰ *Den Hellige Qur'ânen : arabisk tekst med norsk oversettelse*, 247.

⁹¹ ———, *Islam and Revolution*, 109.

⁹² Hannah Arendt, *The origins of totalitarianism* (New York: Schocken, 2004), 458.

⁹³ Khomeini, *Islam and Revolution*, 80.

⁹⁴ *Ibid.*, 65-66.

⁹⁵ *Ibid.*, 79.

⁹⁶ ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 218-19.

⁹⁷ Arendt, *The origins of totalitarianism*, 462.

⁹⁸ *Ibid.*, 462-63.

Khomeini ikke å bli rettleidet i alt man gjør, men å internalisere guds lov. Hvis engelen Gabriel leder en ved hånden kan man naturligvis ikke synde. Syndfrihet springer ut fra tro og betyr ikke noe annet en perfekt tro bedyrer Khomeini. «Syndfrihet er et produkt av sann tro. Hvis man har tro til Gud, og hvis en hele tiden ser Gud med sitt hjertes øye, som solen, vil det være umulig å synde».⁹⁹

*While it may be the intent of the totalitarians to achieve total control, they are certainly somewhat disappointed. No such control is actually achieved even within the ranks of their party membership, let alone over the population at large.*¹⁰⁰

Khomeini så her for seg et samfunn der staten har total kontroll, men i dette utopiske samfunn der mennesket er perfekt i Guds nærvær var det selvfølgelig ikke nødvendig å planlegge med hemmelig politi, vilkårlig terror og henrettelser. I virkeligheten er dette samfunnet selvklaart uoppnåelig og guds vilje må nødvendigvis tolkes av mennesker på jorden. I Khomeinis ideologi er det kun er én person, eller en begrenset maktelite, som har tilgang til denne eksklusive kilden til legitimitet. I virkeligheten er det derfor den øverste lederens prerogativ å endre og tolke denne loven som situasjonen passer seg og hans vilje, om enn uttrykt som guds vilje, er lov. Selv om en religiøs ideologi ikke passer inn i Arendts teori mener jeg hennes syn på loven og det perfekte samfunnet passer på Khomeinis visjon. Det viser også potensialet terror, som er sentralt hos Arendt, har for å opprettholde et slikt regime.

Verdens- og fiendebilde – En eksistensiell trussel

Khomeini hevdet behovet for islamsk styre og doktrinen om den rettslærdes autoritet er selvvinnlysende. Etableringen av en sann islamsk stat blir imidlertid hindret av det Khomeini kaller en konspirasjon for å hindre islamsk lovgivning og lede befolkningen vekk fra den sanne islam.¹⁰¹

⁹⁹ Dabashi, *Theology of discontent*, 463, Ruhollah Khomeini. *Jihad-e akbar ya mobareze ba nafs (Den største jihad, eller den indre kamp)*, redigert. (Teheran: The institute for compilation and publication of imam Khomeini's works, 1972), http://ketaab.iec-md.org/IMAM_KHOMEINI/jahaad_akbar_khomeini_fehrest.html [1.9.2011] 2.

¹⁰⁰ Friedrich og Brzezinski, *Totalitarian dictatorship and autocracy*, 16.

¹⁰¹ Khomeini, *Islam and Revolution*, 27, 30, 32.

*The agents of imperialism are busy in every corner of the Islamic world drawing our youth away from us with their evil propaganda. They are not converting them into Jews and Christians; they are corrupting them, making them irreligious and indifferent, which is sufficient for their purposes.*¹⁰²

Ayatolla Khomeini hevdet i *Islamsk styre* at jødene alltid har kjempet mot islam og var de første som etablerte anti-islamsk propaganda. Det viktigste trekket ved jødene og senere de kristne som slåss mot islam er i følge Khomeini at de ikke er religiøst motivert, de er i første omgang imperialister. Disse har siden korsfarertiden komplottet mot den islamske verden og ønsker å svekke den ut i fra motiver om materialistisk vinning og politisk makt. Dette skal de ha oppnådd ved å infiltrere den islamske verden og skapt «falske forestillinger om islam», slik som at islam ikke har et program for styring og kun har lover som omhandler menstruasjon og andre trivielle ting.¹⁰³ Skulle noen utfordre dette synet og hevde at islam er revolusjonær, antiimperialistisk og et program som omhandler alle aspekter av livet og samfunnet vil «the agents of imperialism in the religious teaching institutions would raise a hue and cry against him».¹⁰⁴ Khomeinis ideologi er tydelig anti-semittisk gjennom ønsker om at Guds vrede over jødene og konspirasjonsteorier om deres aspirasjoner til verdensherredømme. Jeg vil imidlertid hevde at det karakteristiske her er den skarpe todelingen av verden i det gode og onde, hvor både eksterne og interne fiender må bekjempes. I Khomeinis øyne var det i første omgang Israel og imperialismen som var fienden, ikke nødvendigvis jødene.

Forestillingen om at religion og politikk er adskilt korrumpere i følge Khomeini islam og utgjør en eksistensiell trussel mot religionen og de muslimske land. Årsaken til manglende islamsk innflytelse i samfunnet er splittelse, passivitet og mangel på lederskap. «We need righteous and proper organs of government; that much is self-evident»¹⁰⁵ slo Khomeini fast og pekte på de rettslærde som løsningen.

¹⁰² Ibid., 127-28.

¹⁰³ Ibid., 28.

¹⁰⁴ Ibid., 27-28, 127, 40-42.

¹⁰⁵ Ibid., 54.

[I]t is precisely because the just fuqaha have not had executive power in the lands inhabited by Muslims and their governance has not been established that Islam has declined and its ordinances have fallen into abeyance.¹⁰⁶

De rettslærde er imidlertid ikke enhver geistlig. Khomeini snakker alltid om de «rettferdige fuqaha» eller den «rettferdige faqih». De rettslærde som samarbeider med sjahen er ikke lenger verdig sin turban, symbolet på geistlighet, og er parasitter som kun utnytter folket og religionen. «Strip them of their turbans» kommanderte Khomeini, «they do not need to be beaten much; just take off their turbans».¹⁰⁷

Khomeini konstruerte på denne måten både en ekstern og en intern fiende. Samtidig immuniserte han seg mot kritikk. Han postulerte at hans teori om islamsk styre kommer til å bli motsagt og anklaget for å være i mot islam, selv av andre geistlige, men i følge Khomeinis resonnement vil enhver kritiker være en imperialistisk agent eller en apostat.¹⁰⁸ Mens den islamske verden har blitt forledet av vestens fordreining av islam har Khomeini sannheten. Han har forstått den sanne islam.

Pan-islamisme

The aggressiveness of totalitarianism springs not from lust for power, and if it feverishly seeks to expand, it does so neither for expansion's sake nor for profit, but only for ideological reasons: to make the world consistent, to prove that its respective supersense has been right.¹⁰⁹

Hanna Arendt skriver i *The origins of totalitarianism* om pan-germanismens og pan-slavismens rolle som inspirasjon for nazismen og kommunismen.¹¹⁰ Også i islam finnes det en pan- tradisjon. Pan-islamisme blir stort sett definert som en ideologi som ønsker å samle den islamske verden i en politisk enhet, gjerne ved å gjenopprette kalifatet eller, for sjiamuslimer, imametet. Pan-islamisme som begrep ble først brukt i vesten om muslimsk motstand mot de vestlige og kristne maktenes innflytelse i regionen under det Ottomanske riket og Kalifatets nedgangstid på slutten av det 19. århundre. Jamal al-Afghani og Muhammad Abduh var blant de som stod bak en slik motstand og fremmet

¹⁰⁶ Ibid., 80.

¹⁰⁷ Ibid., 145.

¹⁰⁸ Ibid., 42-43.

¹⁰⁹ Arendt, *The origins of totalitarianism*, 458.

¹¹⁰ Ibid., 222.

det muslimske samfunnets, *ummaens*, rolle som samlende mot vestlig ekspansjonisme. De brukte uttrykket *wahdat al-islami* som er en flertydig term som kan bety både islamsk enhet og islamsk samling. Uttrykket kan dermed tolkes fra en idé om brorskap og solidarisk felleskap til en mer målrettet ideologi om politisk enhet og union.¹¹¹

I en tale fra 1965 argumenterer Khomeini for at statlige ledere må sette til side sine forskjeller og samles under islam.

*Today it is the duty of the heads of Islamic countries, the kings and the presidents of Islamic countries to put aside these petty differences which occasionally arise between them. There are no Arabs and non-Arabs, Turks and Persians; there is only Islam and unity under Islam.*¹¹²

I *Islamsk styre* går han lenger og uttrykker overnasjonale ambisjoner og universell gyldighet for sin ideologi. En islamsk revolusjon må i følge ham spres til alle muslimske land. Ikke-islamske styresett var i følge Khomeini forræderske, korruperte, undertrykkende og kriminelle. Det er følgelig alle muslimers plikt, i alle muslimske land og bekjempe og kaste disse regimene «in order to achieve the triumphant political revolution of Islam».¹¹³

Samtidig som Khomeini stadig refererte til sjiasymbolikk, slik som slaget ved Karbala, forsøker han å adressere hele den muslimske verden og nedtone forskjellene mellom sunni- og sjiamuslimer. I et skriv som ble distribuert blant pilgrimene til Mekka i 1971 henstiller han til alle muslimske ledere at de må samarbeide, og gjøre islam til fokus i sin politikk for å «frigjøre befolkningen fra imperialistenes grep».¹¹⁴ Publikum for dette skrivet var ikke bare sjiamuslimske iranere, men skrivet ble også forsøkt spredd blant de mange sunnimuslimske pilgrimene som hvert år samles i Mekka. Khomeini gikk også til angrep på holdningen om at sjiamuslimer ikke er ekte muslimer. De som sprer slike ideer er i følge Khomeini jødiske agenter og motstandere av islamsk enhet.¹¹⁵

¹¹¹ Naveed S. Sheikh, *The new politics of Islam: Pan-Islamic foreign policy in a world of states* (London: Routledge Curzon, 2003), 30.

¹¹² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind2: 32-33.

¹¹³ ———, *Islam and Revolution*, 48.

¹¹⁴ *Ibid.*, 196, ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind2: 322.

¹¹⁵ ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 2:323.

Pilgrimsferden må politiseres og gjøres til en arena for å skape enhet mellom alle muslimer og dermed hindre spredningen av imperialistenes umoral.¹¹⁶

Ambisjoner

Khomeini mente at det er det alle muslimers plikt å gjøre motstand hvis en hersker tolker guds vilje på en måte «som Gud misliker» og dermed bringer inn «onde nyvinninger i Islam».¹¹⁷ Dersom denne motstanden ikke fører til endring, men blir slått ned med voldelige midler kan herskeren erklæres som en opprører og motstander av islam. Studenter og geistlige må slutte å forholde seg passive og heller gjøre motstand og protestere. Ledere som ikke retter seg etter protestene og følger guds lover, men heller tyr til makt og undertrykkelse kan i følge Khomeini regnes som opprørere. Det er da enhver muslims plikt å gå til væpnet *jihad* mot styret av «tyver, løgnere og forrædere» for å gjenopprette normer og lover som retter seg etter lovene i islam.¹¹⁸

Khomeini hadde således store ambisjoner og tro på at en islamsk stat skal bli realitet. Han stod heller ikke tilbake for å ta i bruk alle midler for å oppnå dette. I 1970 uttrykker han seg imidlertid på en måte som gir inntrykk av et relativt nøkternt forhold til hvor lang tid det vil ta. Han henvendte seg i hovedsak til de yngre og kommende generasjoner, og sa at det er opp til dem å sette hans ideologi ut i praksis.¹¹⁹ Det er også diskutabelt hvilken rekkevidde Khomeini hadde i 1970. Enkelte, slik som Algar, hevder hans skrifter ble bredt distribuert i Iran og andre steder.¹²⁰ Andre, blant annet Shahram Kholdi, hevder at dette ikke var tilfellet før senere, og at Khomeini i 1970 var relativt isolert og mest kjent for sine forelesninger om *irfan* (sjiamuslimsk gnosis, mystisisme).¹²¹ Dette er også inntrykket jeg har etter å ha sett på kildene i perioden. Med unntak av *Islamsk styre* og enkelte taler snakker Khomeini ikke så mye om mulighetene for en islamsk statsdannelse. Fra 1977 er det en sterk økning i antall taler,

¹¹⁶ Ibid., 322.

¹¹⁷ ———, *Islam and Revolution*, 114.

¹¹⁸ Ibid., 114-16.

¹¹⁹ Ibid., 37, 125, 49.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ S. Kholdi, "The Hedging Mullah: A Historical Review of the Clergy's Struggle for Hegemony and Independence in Modern Iran," *Constellations* 17, nr. 1 (2010): 39-40.

og han uttrykker seg noe mer ambisiøst og mener de geistlige må utnytte situasjonen og ta direkte handling gjennom å oppfordre til demonstrasjoner og boikott.

Konklusjon

Ayatolla Khomeinis talte gjennom hele sitt liv for at islam skal ha en avgjørende rolle i samfunnet og være grunnlaget for all lovgivning. Gjennom sin utvikling i synet på de geistliges rolle i implementeringen av dette kan vi se eksempler på det jeg vil hevde er graderinger av islamisme. En utvikling hvor de geistlige først kun skal fungere som rådgivere i et konstitusjonelt fundert styre, men som etter hvert blir tiltenkt rollen som de eneste tolkerne av loven og herskere.

Khomeini tegnet i tiden før revolusjonen opp en idealstat og en grunnideologi som utviser en rekke totalitære trekk. Han forkaster andre konkurrerende ideologier og det eksisterende samfunnet og krever et revolusjonært brudd med fortiden. Legitimitet til å styre er forbeholdt en geistlig elite eller leder som i kraft av sine egenskaper har tilgang til guds vilje og har en evne til å tolke denne. Det påligger de som har disse egenskapene å skape et fullkomment samfunn, ikke bare i en stat, men for hele det islamske samfunn.

Samtidig som Khomeini hevder at det å styre ikke er noe mål i seg selv, hevder han også at det å skape rettferdig styre er en av grunnene til at islam ble grunnlagt. Ideologien står for en sakralisering av politikken for å oppnå det fullkomne samfunn hvor de samme lover gjelder på jorden som i det hinsidige. «Islam har lover for mennesket som strekker seg fra før hans fødsel til etter hans død».¹²² Guds lover er altomfattende og vil legge til grunn for et fullkomment samfunn. Det perfekte og syndfrie er i følge Khomeini ikke kun oppnåelig i det hinsidige. Bare loven er implementert vil alle andre plikter falle på plass hevder han. Det islamske styre har således en hellig rolle i hans prosjekt om et fullkomment samfunn på jorda. Khomeini forfektet ikke bare en politisk islam eller politisert religion, men sakraliserer samtidig politikken.

¹²² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999).

3 Veilederen

Jeg har hverken ønske eller vilje til [å styre landet], min alder og posisjon tillater det heller ikke.

*Ayatolla Khomeini*¹²³

Khomeini uttrykte i *Islamsk styre* håp om at et politisk program basert på islamske politiske og sosiale prinsipper ville skape en folkebevegelse som en gang ville resultere i etableringen av en islamsk stat.¹²⁴ I sine taler frem til høsten 1977 tegner Khomeini opp et klart ideologisk grunnlag for den rettslærdes styre over en slik stat. Da Khomeini i november 1978 ble spurt om hvorvidt han selv ønsker å ta makten hvis han returnerer til Iran svarte han imidlertid at de geistliges ansvar er å veilede og at de er opptatt med andre oppgaver.¹²⁵

Revolusjonen i 1979 blir som regel betegnet som den islamske revolusjonen, men i virkeligheten var det vel så mye en iransk revolusjon hvor ikke bare religiøse grupper, men også liberale, sekulære og venstreorienterte grupper var blant de mange millionene av iranere som tok til gatene for å vise sin misnøye med sjahens autoritære styre. Hvordan klarte Khomeini og ta en udiskutabel lederrolle i denne sammensatte folkebevegelsen av religiøse, konservative, liberale, sosialistiske og sekulære revolusjonære grupper? Hvilken rolle spilte Khomeinis ideologi i revolusjonen?

Jeg argumenterte i forrige kapittel for at Khomeini presenterte en grunnideologi med klare totalitære trekk og et mål om en totalitær stat. I dette kapitlet vil jeg vurdere i hvilken grad denne ideologien kom til uttrykk. Hvilken rolle spilte ideologien i revolusjonen? Var Khomeini tro mot grunnideologien, eller var han villig til å moderere og endre sin retorikk?

¹²³ Intervju med Associated Press 10. november 1978, sitert i *ibid.*, Bind 4: 356.

¹²⁴ ———, *Islam and Revolution*, 149.

¹²⁵ Intervju med diverse journalister 7. november 1978 sitert i ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 4: 431.

En stemme og ett formål

Den 23. oktober 1977 døde Khomeinis sønn Mustafa plutselig. Ryktene om at han ble forgiftet av sjahens hemmelige politi, SAVAK, skapte betydelig sympati for Khomeini i Iran og Mustafas død og Khomeini fikk mye plass i media. Det ble og avholdt en minneseremoni i Teheran som ble godt besøkt av både religiøse og sekulære hvor Mustafa ble martyrerklært.¹²⁶

I sin første tale etter sønnens død forsvarte Khomeini de rettslærdes rolle som rådgivere, forbilder og motstandere av urettferdighet i politikken. Han oppfordret imidlertid ikke til at de skal lede samfunnet, men at motstandskreftene mot sjahen må samarbeide med de geistlige.

Thus, we have a situation where one front accuses the clergy of reactionism and so on, whilst another front makes defamatory statements about those in the university saying so-and-so is an atheist and so on. But this is totally wrong. Both fronts are to extend a brotherly hand to each other, so go ahead and do this and set out a joint course of action which you can both follow.¹²⁷

En annen viktig faktor som var med på å øke Khomeinis rolle blant opposisjonen i Iran var en artikkel trykket i den semi-statlige avisen *Ettalat* den 7. januar 1978. I artikkelen ble Khomeini beskyldt for å være en agent for både kapitalistisk og kommunistisk imperialisme, og den var ellers full av fornærmelser mot ayatollaen. Dette angrepet på Khomeini ledet til store støttedemonstrasjoner to dager senere i Qom. Demonstrasjonene ble slått hardt ned og flere ble drept av sjahens sikkerhetsstyrker.¹²⁸ Khomeinis var sterk i sin fordømmelse av sjahregimet i sitt tilsvarende svar og krevde dets avgang kort tid etter denne massakren. Khomeini trakk igjen frem viktigheten av enhet og advarte folk mot uenighet og formaner folket til å stå sammen med de geistlige for å kaste sjahen. Han anklaget også enkelte geistlige for å støtte sjahen. Disse var i følge Khomeini falske geistlige som fikk sin turban av sjahen og «danser til enhver melodi han

¹²⁶ Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah*, 184-85.

¹²⁷ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 251.

¹²⁸ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 225, Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah*, 186-87.

måtte spille».¹²⁹ Med frykt for å fremstå som feige og på sjahens side fremprovoserte talen støtteerklæringer fra viktige, men mer moderate geistlige.¹³⁰

Khomeini hadde en viss fordel av å være i eksil. Han kunne uhindret holde en kompromissløs og ufravikelig linje mot sjahen. Der kritikere i Iran ble begrenset av sensur og press fra myndighetene stod Khomeini friere til å uttale seg kritisk. Reza Sjah blir etterhvert bekymret for Khomeinis kritikk og økende betydning blant befolkningen. Etter press fra Iran forsøkte irakiske myndigheter å presse Khomeini til å tone ned retorikken sin. De tilbød til og med sjahen å likvidere ham. Det ender imidlertid med at Khomeini ble utvist, og fløy til Frankrike med et lite følge den 12. oktober 1978.¹³¹

Samarbeid, rettferdighet og felles kamp mot sjahen og utenlandsk innblanding i Iran var hovedtemaene i Khomeinis retorikk i tiden frem mot revolusjonen. Alle muslimer må snakke med en stemme formante han. «La oss bli kvitt han [sjahen] først, så kan vi ordne opp oss i mellom siden» er holdningen han ønsker at de opposisjonelle skal innta.¹³² Khomeini nevnte ikke *velayat-e faqih* i perioden rett før revolusjonen når han talte til folket eller ble intervjuet. I januar 1978 krevde han riktignok at det er de rettferdige, uten spesifikt å nevne de geistlige, som må ha makten og han var hele tiden klar på at islam må ha en viktig rolle i lovgivningen. Man kan imidlertid spore en gradvis endring i retorikken i 1978.

I *Islamsk styre* talte Khomeini kun for et styre basert på guddommelig legitimitet. Denne staten er konstitusjonell, men ikke i tradisjonell betydning bedyret han. Koranen og profetens *sunna* er de eneste lovskildene lederne må forholde seg til. Loven trenger ikke å være i trå med majoritetens ønsker og det er ikke behov for en lovgivende forsamling da gud er den eneste og endelige lovgiver. «Islamic government may therefore be defined as the rule of divine law over men» slo Khomeini fast.¹³³ Folkelig legitimitet og spørsmålet om en grunnlov er to viktige saker hvor Khomeini gradvis endrer sin retorikk.

¹²⁹ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 305.

¹³⁰ Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah*, 186-87.

¹³¹ *Ibid.*, 189.

¹³² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 417.

¹³³ ———, *Islam and Revolution*, 55.

Khomeinis første intervju med vestlig media ble publisert i *Le monde* den 6. mai 1978.¹³⁴ Her beskyldte han sjahen for autokrati og for å ha skapt et forbrukersamfunn som kun gagner de imperialistiske stormaktene. Han anklager sjahen for å ha ranet folket med sin landreform og mener rikdommene til godseiere må bli konfiskeres og omfordeles blant de fattige. Hans posisjon på landreform før revolusjonen var imidlertid uklar. Han uttrykte fordømmelse av sjahens reformer, men forsvarte samtidig retten til privat eiendom.¹³⁵ Selv om retorikken hans i intervjuet heller mot venstre avviser Khomeini sjahens stemping av motstandsbevegelsen som islamsk marxisme. På spørsmål om hvorvidt han vil vurdere et taktisk samarbeid for å kaste sjahen svarer han slik: «vi vil ikke samarbeide med marxistene, ikke engang for å kaste sjahen. Vi vet de vil stikke oss i ryggen og innføre et diktatorisk regime hvis de tar makten. Dette strider mot islamsk lære.»¹³⁶ Han hevdet imidlertid at selv marxistene skal innvilges ytringsfrihet i et nytt Iran. Khomeini refererte fortsatt til at han vil etablere et islamsk styre, men vil ikke redegjøre nærmere for hva det innebærer. «Det eneste sammenligningsgrunnlaget vi har for et slikt styre er det som eksisterte på profetens og imam Alis tid». Han uttrykte imidlertid villighet til å godta en forbedret grunnlov, men et islamsk styre skal på ingen måte bli et monarki. Direkte spørsmål om han ser for seg en republikk avviste han som irrelevant og ville ikke diskutere det. Han var imidlertid klar på at han ikke ønsket å styre selv, da hverken hans alder eller posisjon tillot det.¹³⁷

I en tale den 31. mai 1978 henvender han seg til de som ønsket et konstitusjonelt styre, slik som Nasjonal front, Den iranske frihetsbevegelsen¹³⁸ og moderate geistlige som ayatolla Kazem Shariatmadari. Shariatmadari uttalte at 1906 grunnloven med tilleggene fra 1907 som sikret islamsk oversyn var nok.¹³⁹ Khomeini var ikke enig i dette, men var

¹³⁴ Gjengitt i ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind3: 366-77.

¹³⁵ Willem M. Floor. "The Revolutionary Character of the Ulama: Wishfull Thinking or Reality?" I *Religion and Politics in Iran: Shi'ism from Quietism to Revolution*, redigert av Nikki R. Keddie, 145-65, 1983: 89, note 5.

¹³⁶ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 371.

¹³⁷ *Ibid.*, Bind 3: 373.

¹³⁸ *Nehzat-e Azadi-ye Iran*

¹³⁹ Joe Alex Morris jr., "U.S. Facilities in Iran Attacked as Tension Mounts," *Los Angeles Times*, 9. des. 1978.

villig til å akseptere prinsippet om grunnlov. «Vi er heller ikke imot en grunnlov ... men det må være en forbedret grunnlov».¹⁴⁰

Khomeini adopterte langsomt ideen om et konstitusjonelt styre. I et nytt intervju med fransk presse den 14. september¹⁴¹ nevner han også behov for legitimitet fra folket da han ble spurt hva et islamsk styre innebærer og om det betyr at de geistlige skal styre. «Nei, det betyr ikke at de geistlige selv skal styre. De vil lede folket og dekke folkets islamske behov. Siden flertallet i Iran er muslimske vil det islamske styret nyte folkets støtte og være avhengig av den» svarer han.¹⁴² Han snakket her om en svært begrenset folkelig legitimitet uten et uttalt samtykke fra folket. Styret får legitimitet i kraft av at befolkningen er muslimsk og dermed vil støtte et islamsk styre. Etter ankomsten i Neauphle-le-Chateau utenfor Paris uttrykte Khomeini langt større støtte til prinsippet om folkelig legitimitet og tok for første gang i bruk begrepet islamsk republikk.

Islamsk republikk

Begrepet Khomeini opprinnelig brukte for å beskrive sin idealstat er *hokumat-e eslami* som betyr islamsk styre. Begrepet islamsk republikk (*jomhuri-ye eslami*) er ikke nevnt av Khomeini før kort tid før revolusjonen, og fremkommer ikke i noen av de tidligere tekstene hans.¹⁴³ Første gang han beskriver et fremtidig Iran som en islamsk republikk er i et intervju med BBC kort tid etter ankomsten i Frankrike. På spørsmål om hva formålet med en islamsk republikk er, og om han vil gjeninnføre konstitusjonen fra 1906, svarte Khomeini at den gamle konstitusjonen ble påtvunget med bajonetter og ikke var noe verdt. En islamsk republikk er i følge han basert på stemmer. «Det må etableres et folkevalgt *Majles* (parlament) som utformer lover basert på folkets ønsker».¹⁴⁴ Noen dager senere trykte *Le figaro* et intervju hvor de spurte om hva slags regime Khomeini ønsker seg. Khomeini svarte at navnet og formen ikke er så viktig som

¹⁴⁰ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 418.

¹⁴¹ Trykket i *Le figaro*, gjengitt i *ibid.*, Bind 3: 466-73.

¹⁴² *Ibid.*, Bind 3: 467-68.

¹⁴³ Amir Taheri, *The Persian night: Iran under the Khomeinist revolution* (New York: Encounter Books, 2009), 41. Khomeini bruker uttrykket Islamsk republikk en gang i 1964, men da er det som betegnelse på eksisterende stater i Midtøsten.

¹⁴⁴ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 514-15.

innholdet, men nevnte islamsk republikk som et alternativ. Han ble og spurt om han så for seg et demokrati, og om det vil tillate ytringsfrihet, flere politiske partier og fagforeninger. «Vi er for et regime som overholder alle friheter. Som i alle folkestyrer må vi ha lover som tar vare på alles interesser» forsikret Khomeini. Han la imidlertid til at reglene ikke må gå på tvers av verdigheten til det islamske samfunnet.¹⁴⁵ Ved en annen anledning ble han konfrontert med at mange islamske republikker er autokratiske. Disse fortjener ikke tittelen republikk er svaret da.¹⁴⁶ I et intervju med østerisk tv den 1. november går Khomeini så langt som å hevde at «ved det revolusjonære folkeopprøret, vil sjahen gå av og en demokratisk islamsk republikk skal bli etablert. Denne republikken skal styres av en nasjonalforsamling sammensatt av ekte valgte representanter.»¹⁴⁷

*Det politiske systemet må bestemmes av folket ved valg. Vi vil fremme forslag om en islamsk republikk ved et offentlig valg. Landet står nå ovenfor et veivalg mellom liv og død, frihet og slaveri, uavhengighet og kolonialisme, utbytting og økonomisk frihet. Staten må redde livet til nasjonen. Den må gi frihet for folket i landet samt frigjøre landet fra økonomisk utbytting og sikre dens ressurser og etablere økonomisk rettferdighet.*¹⁴⁸

Sitatet over gir et godt inntrykk av retorikken Khomeini presenterte for vestlig presse i perioden rett før revolusjonen. Han presenterte ideen om en islamsk republikk, men ikke hva som ligger i et program for en slik stat annet enn at den er imot urettferdighet, imperialisme og økonomisk urettferdighet og vil sikre både uavhengighet og økonomisk fremgang. En slik åpen retorikk ga muligheter for å tolke inn det man ønsket i definisjonen av en islamsk republikk, og inneholder elementer som kan finne gjenklang hos også mer venstreorienterte og sekulære motstandere av sjah-regimet så vel som de religiøse. Han anklaget samtidig sjahens styre for å være illegitimt i henhold til grunnloven. En islamsk republikk er det motsatte av alt sjahen står for.¹⁴⁹

Khomeini forsikret imidlertid om at han ikke er for et antimoderne og antivitenskapelig samfunn. De intellektuelles angivelige avvisning av religion i Iran kun etterligning av

¹⁴⁵ Ibid., Bind 4: 1-4.

¹⁴⁶ Ibid., Bind 4, 147.

¹⁴⁷ Ibid., Bind 4, 244.

¹⁴⁸ Ibid., Bind 4: 358-59, Også publisert i "Das Volk ist nun aufgewacht," *Der Spiegel*, 20.11.1978 1978, 156.

¹⁴⁹ ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 4: 203-10.

Vesten.¹⁵⁰ Islam er i følge Khomeini en progressiv religion som ikke er fremmed for vitenskap og fremskritt. Han er imidlertid klar på at han ikke ønsket fremgang på vestens premisser. «As long as the criminal hands of the oil-hungry superpowers are at work in our country, the gates of happiness and freedom will remain closed to us».¹⁵¹ Han fremholdt imidlertid i intervju med vestlige medier at viktige spørsmål som forhold til vestlige stater, selv medlemskapet i forsvarsalliansen CENTO, hvor Storbritannia og USA spilte en viktig rolle, skulle avgjøres av folket og en fremtidig regjering. Det eneste han var klar på var at alle forbindelser med staten Israel måtte brytes, og at han ikke ville samarbeide med marxister.¹⁵²

Samtidig oppfatning av Khomeini

*Compared to his early firebrand language Khomeini's pronouncements now seem greatly watered down.*¹⁵³

Reza Afshari hevder «the contours of the 'Islamic Ideology' were quite unfamiliar to the majority of to the majority of Iranians».¹⁵⁴ Da Khomeini flyttet til Paris ble han adskillig lettere tilgjengelig både for vestlige medier og for massene i Iran som gradvis anerkjente han som leder av revolusjonen. Vestlige mediers betydelige dekning¹⁵⁵ av Khomeini ga ham en bred plattform og spredte en retorikk som skilte seg klart fra hans grunnideologi. Taler og flygeblader ble også diktert via telefon fra Paris til Iran og spredt videre gjennom Khomeinis nettverk i de iranske moskeene.¹⁵⁶ *Islamsk styre* nådde således et langt mer begrenset publikum i forhold til hans senere intervjuer og proklamasjoner.¹⁵⁷ Det var derfor denne dempede retorikken om en rettferdig islamsk republikk og kampen mot den onde sjahen som dominerte budskapet som ble overbrakt både det iranske folk og Vesten.

¹⁵⁰ Ibid., Bind 4: 1.

¹⁵¹ ———, *Islam and Revolution*, 239, ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind3: 511.

¹⁵² "Ich bin der Sprecher dieses Volkes - Interview mit Ajatollah Chomeini über seine Pläne für den Iran," *Der Spiegel*, 22.01.1979 1979, 111.

¹⁵³ Jonathan C. Randal, "Khomeini: From Oblivion to the Brink of Power," *The Washington Post*, 21. Jan. 1979.

¹⁵⁴ Reza Afshari, "A critique of dabashi's reconstruction of Islamic ideology as a prerequisite for the Iranian revolution," *Critique: Critical Middle Eastern Studies* 3, nr. 5 (1994): 76.

¹⁵⁵ Intervjuene med Khomeini i Paris utgjør over 450 sider i *Sahifeh-ye Imam*

¹⁵⁶ Annabelle Sreberny-Mohammadi, "Small media for a big revolution: Iran," *International Journal of Politics, Culture, and Society* 3, nr. 3 (1990): 357-58.

¹⁵⁷ Dabashi, *Theology of discontent*, 425.

Khomeini ble raskt omsluttet av eksiliranere, ivrige etter å jobbe for sjahens fall. Noe av den retoriske moderasjonen kan skyldes at Khomeini ikke hadde en fast talsmann i Frankrike, men mange medhjelpere fra forskjellige bakgrunner, som snakket med pressen. En medhjelper uttrykte at de hadde en hierarkiløs struktur i huset.¹⁵⁸ En slik følelse av at alle var direkte under Khomeini kan ha vært med på å gi hans medhjelpere følelsen av medbestemmelse og åpnet for tvetydighet i uttalelser til media. Det er også flere eksempler på at Khomeinis uttalelser ble oversatt i mildere ordelag for å være mer tiltalende for vestlige medier.¹⁵⁹

Utdrag fra *Islamsk styre* ble gjengitt i *Washington Post* den 5. januar 1979.¹⁶⁰ Når Khomeinis medhjelpere tidlig i februar ble spurt om denne boken hevdet de at den var under revisjon.¹⁶¹ Banisadr hevdet sågar han hadde snakket Khomeini vekk fra ideen om den rettslærdes styre.¹⁶² Et intervju gjort av den persisktalende Said Arjomand tyder imidlertid på at Khomeini ikke hadde gitt opp tanken om *velayat-e faqih*.

In an interview with Khomeini in France shortly before his triumphant return to Tehran, I asked him what room was left for parliamentary legislation in a government based on the sovereignty of the jurist as the authoritative interpreter of the sacred law. He did concede a role for legislation by a popularly elected parliament, but, to the dismay of his aide. Dr. Ibrahim Yazdi,¹⁶³ who was present during the interview, restricted its scope 'to matters which are beneath the dignity of Islam to concern itself with.'¹⁶⁴

Det var imidlertid ikke kun til vestlige medier Khomeini presenterte et inntrykk av å jobbe for en republikk med reel folkelig legitimitet. I en tale den 11. desember 1978 rettet mot sjahens militære styrker oppfordrer han alle i hæren til å forsake det illegale og anti-islamske regimet og slå seg sammen med det islamske styret.

¹⁵⁸ Ronald Koven, "Moslem Faction Opposes Monarchy," *The Washington Post*, 12. Nov. 1978.

¹⁵⁹ Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah*, 193.

¹⁶⁰ "The Vision of Ruhollah Khomeini," *Washington Post*, 5. jan. 1979.

¹⁶¹ Jonathan C. Randal, "Views Differ On Islam Role in Republic," *The Washington Post*, 4. feb. 1979.

¹⁶² Moin, *Khomeini: life of the Ayatollah*, 193.

¹⁶³ Ibrahim Yazdi var utenriksminister i Khomeinis provisoriske revolusjonære råd og ble Bazargans visestatsminister etter revolusjonen. Har i senere tid vært leder for Den iranske frihetsbevegelsen og vært fengslet flere ganger.

¹⁶⁴ Said Amir Arjomand, "The state and Khomeini's Islamic order," *Iranian Studies* 13, nr. 1-4 (1980): 155.

I dette systemet vil styret være rettferdig, et nasjonalt styre, et styre basert på de guddommelige lovene og på en nasjonal folkelig konsensus. En hersker skal ikke ha muligheten til å kjempe seg til makten og beskytte den med de samme midlene. Nei, han vil komme til makten gjennom folkeavstemning ... hvis han på noe tidspunkt handler på tvers av nasjonens ønsker eller den kodifiserte loven vil hans styre bli erklært ugyldig og de iranske styresmaktene og den iranske nasjonen vil forkaste ham.¹⁶⁵

Islam som samlende faktor

In spite of the power of the power of the security forces, the mosques and religious centers were sanctuaries where we met, talked, prepared, organized and grew.¹⁶⁶

Khomeini tonet ned doktrinen om *velayat-e faqih* under revolusjonen, men islam var allikevel en viktig samlende og mobiliserende faktor. I følge sjiatradisjonen er det vanlig å holde en minnesamling 40 dager etter et dødsfall. Drapene under demonstrasjonene i Qom den 7. januar 1978 startet en syklus av massemobilisering og dødsfall med en ny massemobilisering og dødsfall med 40 dagers intervall.¹⁶⁷ Religiøse tradisjoner som disse sørgesamlingene og den vanlige fredagsbønnen muliggjorde samlingen av mennesker som sjahen ikke uten videre kunne slå ned på. Islam og moskeene fungerte på denne måten som beskyttede og samlende institusjoner. Moskeene hadde også tilgang til økonomiske ressurser gjennom innsamlingen av religiøs skatt, og var således relativt autonome enheter som hadde en viss frihet fra statlig innflytelse. Dette var ikke et fast knyttet nettverk og de geistlige var historisk en splittet gruppe, blant annet i synet på landeierskap og forholdet til sjahen.¹⁶⁸ Khomeini sendte en rekke brev til religiøse ledere i Iran mens han var i eksil. Han administrerte og fordelte penger ved å utpeke forvaltere av imamens halvdel av den religiøse skatten. Gjennom korrespondanse og støttespillere i Iran styrket Khomeini disse nettverkene. De forble

¹⁶⁵ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 5: 213.

¹⁶⁶ Mehdi Bazargan sitert i C. Kurzman, *The unthinkable revolution in Iran* (Harvard University Press, 2004), 39.

¹⁶⁷ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 226.

¹⁶⁸ M. Moaddel, "The Shi'i Ulama and the state in Iran," *Theory and Society* 15, nr. 4 (1986).

temmelig løse nettverk, men selv de fleste av de mer moderate geistlige som var i mot sjahen aksepterte Khomeinis lederskap under revolusjonen.¹⁶⁹

Islam ble også popularisert og gjort stuert gjennom andre tenkere og kritikere av sjahen. Khomeini var ikke den eneste som brukte islam og sjiamuslimsk symbolikk som et rammeverk for motstand mot sjahen. Islam var en fellesnevner som bygde bro over klasser og sosiale forskjeller. Det stod for noe gjensidig utelukkende med det man forbandt med det sekulære monarkiet og sjahen. Motstandene av sjahen, selv de sekulære, benyttet seg av den felles kulturarven og ritualene man kunne finne i sjiaislam. Man tolket inn og la vekt på forskjellige aspekter ved den islamske formen for motstand. Kvinners bruk av sjal for eksempel uttrykte ikke bare religiøs pietisme, men også motstand mot sjahens forbud mot det religiøse hodeplagget.¹⁷⁰ De fleste kritikerne av regimet, selv geistlige slik som ayatolla Shariatmadari, var uenige med Khomeinis prinsipp om *velayat-e faqih*.¹⁷¹ De var imidlertid med på å popularisere politisk islam i samfunnet og gjorde islam som politisk virkemiddel langt mer spiselig for intellektuelle, moderate og sekulære.

På vei mot et moderat styre?

Mehdi Bazargan ledet den Iranske frihetsbevegelsen og håpet i det lengste på en konstitusjonell reformasjon og en liberalisering av styret i Iran.¹⁷² I september 1978 uttalte han at «I don't believe that religious scholars can run a government».¹⁷³ Han besøkte imidlertid Khomeini i Paris kort tid etter og presenterte sin steg for steg plan for gradvis å overta makten i Iran. Enhver forsoning med sjahen ble imidlertid avslått av Khomeini. Bazargan valgte å godta Khomeinis lederskap og hans krav om et revolusjonært brudd med forsikringer om at det skulle holdes valg til et nytt parlament

¹⁶⁹ For mer om det geistlige nettverket rundt Khomeini se Shaul Bakhash, *The reign of the ayatollahs: Iran and the Islamic revolution* (Basic Books New York, 1984), 40-44.

¹⁷⁰ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 229.

¹⁷¹ Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*, 207.

¹⁷² H. E. Chehabi, *Iranian politics and religious modernism: the liberation movement of Iran under the Shah and Khomeini* (London: Tauris, 1990), 239.

¹⁷³ Bazargan sitert i C. Kurzman, "Can understanding undermine explanation? The confused experience of revolution," *Philosophy of the social sciences* 34, nr. 3 (2004): 338.

etter revolusjonen.¹⁷⁴ Karim Sanjabi, en av lederne i Nasjonal Front, besøkte også Khomeini i Paris. Etter besøket kom han med en, angivelig felles, uttalelse som nevnte både islam og demokrati som grunnleggende prinsipper for en ny stat.¹⁷⁵

Den 12. januar 1979 deklarerer Khomeini etableringen av Revolusjonsrådet for den islamske revolusjonen. Dette rådet skulle i følge denne erklæringen kun utpeke en interimregjering og overse det praktiske i samband med dette. Den nye regjeringen ble gitt i oppgave å etablere en grunnlovgivende forsamling av valgte representanter, implementere valg basert på denne grunnloven og overføre makten til de valgte representantene.¹⁷⁶ Khomeini garanterte at kampen vil fortsette til en uavhengig Islamsk republikk som garanterer folkets frihet og sosial rettferdighet er etablert. Dette styret må være innsatt og støttet av folket samt drevet med deres fulle og aktive deltakelse slår han videre fast.¹⁷⁷

Khomeini ble hyllet av millioner av mennesker da han vendte tilbake til Teheran den 1. februar 1979. Den 5. februar utpekte han Mehdi Bazargan som statsminister i interimregjeringen som skulle etablere en islamsk republikk. Bazargan ble både i Iran og Vesten regnet som gudfryktig, men moderat og pragmatiske i politiske spørsmål.¹⁷⁸ Richard Falk var blant dem som anså Khomeinis liberale følge i Paris og utnevnelsen av Bazargan som en forsikring mot prestestyre etter revolusjonen. Han mente at «Iran may yet provide us with a desperately-needed model of humane governance for a third world country».¹⁷⁹

Khomeinis anti-vestlige og venstrepolitiske retorikk ga også stor sympati blant vestlige tenkere som Edward Said og Michal Foucault. De anså Khomeini som et anti-

¹⁷⁴ ———, *The unthinkable revolution in Iran*, 6, Oriana Fallaci, "Everybody Wants to be Boss'; An interview with Mehdi Bazargan, Prime Minister of Iran," *The New York Times Magazine*, 28. okt. 1979.

¹⁷⁵ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 233.

¹⁷⁶ Khomeini, *Islam and Revolution*, 246-47.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 247.

¹⁷⁸ "Khomeini's Choice: Devout in Religion, Moderate in Politics," *The Washington Post*, 6. feb. 1979.

¹⁷⁹ Falk, "Trusting Khomeini."

imperialistisk, og som et bedre alternativ til sjahens «klientstat».¹⁸⁰ Dette ga Khomeinis økt legitimitet blant de venstrepolitiske motstandsgruppene.

Allah ikke Marx

Khomeini fordømte imidlertid kommunister og marxister og kalte dem forrædere mot landet og religionen i flere av sine taler. Han advarte de som bruker islam som skalkeskjul, og mot synkretiske ideologier som kun fokuserer på det materialistiske og hvis mål kun er et klasseløst samfunn.¹⁸¹ Han nektet også for at han har lånt eller blitt inspirert av dem eller noen andre –ismer.¹⁸² Han brukte imidlertid i stor grad kommunistenes og de venstrepolitiske vokabular og populistiske retorikk og tok i bruk klassebegrepet og snakket om klassenes interesser.¹⁸³ Selv om Khomeini fordømte sammenblanding av ideologier som fokuserer på det materialistiske talte Khomeini også om sosial rettferdighet, omfordeling av land og klassekamp i flere av sine taler før revolusjonen.¹⁸⁴ Alle klasser må ta opp kampen mot den onde sjahen formante han for eksempel i en tale til folket under den siste feiringen av *muharram*, måneden imam Hussain ble drept, før revolusjonen.¹⁸⁵ «There is no excuse for any class of people in the nation to remain inactive today: silence and apathy mean suicide or even aid to the tyrannical regime»¹⁸⁶ advarte Khomeini. De som ikke deltok i kampen ble slik stemplet som hedninger som støttet sjahen.

¹⁸⁰ For analyser av disses forhold og holdninger til den iranske revolusjonen se Janet Afary, Kevin B. Anderson og Michel Foucault, *Foucault and the Iranian Revolution: gender and the seductions of Islamism* (Chicago: University of Chicago Press, 2005), Zarnett, "Edward Said and the Iranian Revolution."

¹⁸¹ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 204.

¹⁸² Ibid., Bind 4: 470.

¹⁸³ Ervand Abrahamian. "Khomeini: A Fundamentalist?" I *Fundamentalism in Comparative Perspective*, redigert av L. Kaplan, 109-25: Univ of Massachusetts Press, 1992: 120-22, ———, *Khomeinism*, 47, Dabashi, *Theology of discontent*, 461-62.

¹⁸⁴ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 3: 507-08.

¹⁸⁵ ———, *Islam and Revolution*, 242-48.

¹⁸⁶ Ibid., 245.

We must specify which Islam ... One is the Islam of the caliphate, of the palace and of the rulers. The other is the Islam of the people, of the exploited, and of the poor.

*Ali Shariati*¹⁸⁷

Through the political agents they have placed in power over the people, the imperialists have also imposed on us an unjust economic order, and thereby divided our people into two groups: oppressors and oppressed.

*Ayatolla Khomeini*¹⁸⁸

Den populære sosiologien og lekmannen Ali Shariati blir av flere kalt ideologen bak revolusjonen. Han politiserte islam og skapte et sosialistisk islamsk alternativ til marxisme, under blant annet begrepet islamsk humanisme.¹⁸⁹ Han var imidlertid ikke en tilhenger av direkte geistlig styre og hevdet for eksempel at, «religion belongs to the people; it is not a monopoly held by a certain institution or certain people known as 'clergy' or 'church'». ¹⁹⁰ Shariati døde i 1977 og ble hyllet av regimet og i prekenes etter revolusjonen, men hans vestlige innflytelse og motstand mot geistlig makt ble sensurert.¹⁹¹

Khomeini nevner kun Shariatis navn ved et par anledninger og viser liten respekt for hans rolle i utforming av populariseringen av politisk islam. Han kritiserte ham i stedet for å ha skapt splittelse og åpnet for feilaktige tolkninger.¹⁹² Han låner blant annet uttrykket *mostazafin*, de undertrykte, av Shariati som tok dette i bruk da han oversatte Franz Fanons *The Wretched of the Earth* til *Mostazafin-e Zamin*.¹⁹³ Khomeini bruker også uttrykket islamsk-humanistisk, *islami-insani*. Dette gir i følge Dabashi en dobbel mening i det iranske samfunnet og hevder dette uttrykket lett kan assosieres med sekulær-

¹⁸⁷ Sitert i Ervand Abrahamian. "Ali Shari'ati: Ideologue of the Iranian Revolution." I *Islam, politics, and social movements*, redigert av E. Abrahamian, E. Burke og I.M. Lapidus: University of California Press, 1988: 295.

¹⁸⁸ Khomeini, *Islam and Revolution*, 49.

¹⁸⁹ Ali Shariati, *Marxism and other western fallacies*, overs. R. Campbell (Berkeley: Mizan Press 1980), 58-61, B. Ghamari-Tabrizi, "Contentious Public Religion: Two Conceptions of Islam in Revolutionary Iran Ali Shariati and Abdolkarim Soroush," *International sociology* 19, nr. 4 (2004): 513.

¹⁹⁰ Sitert i C. M. Lake, "The Problems Encountered in Establishing an Islamic Republic in Iran 1979-1981," *Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)* 9, nr. 2 (1982): 146.

¹⁹¹ Abrahamian. "Ali Shari'ati: Ideologue of the Iranian Revolution." 296, Algar er av en annen oppfatning, og hevder Shariati aldri avviste tanken om geistlig styre i forordet til Shariati, *Marxism and other western fallacies*, 4-6.

¹⁹² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 4: 327.

¹⁹³ Abrahamian, *Khomeinism*, 47.

humanistisk. Samtidig som Khomeini tok klar avstand fra kommunisme og marxisme brukte han en tvetydig språkbruk som antyder en plass for slike grupper etter en eventuell revolusjon.¹⁹⁴

En annen viktig lekmann som hadde innflytelse på både Shariati og Khomeini var Jalal Al-e Ahmad.¹⁹⁵ Hans bok *Gharbzedegi*, som betyr 'en som er slått av vesten' og kan oversettes til noe sånt som vestifisert, handler om Vestens fremgang på bekostning av Østen.¹⁹⁶ Ahmad uttrykte sympati for de geistlige og hevdet sjia islam var en autentisk kraft som kunne mobiliseres mot denne vestifiseringen.¹⁹⁷

Kampen mot Vesten er også sentral i Khomeinis retorikk. Ved å skylde på «imperialistene» og deres «agenter» for den urettferdige økonomiske verdensorden og problemene i Iran appellerte Khomeini til de antistatlige og fremmedfiendtlige holdningene i *bazaren*.¹⁹⁸ Khomeinis asketiske levesett og standhaftige motstand mot kapitalisme, imperialism og sjahen appellerte også til sekulære og venstrepolitiske studenter og revolusjonære.¹⁹⁹ Under revolusjonen samarbeidet han også med venstreorienterte og sekulære partier som Det iranske frihetspartiet og Nasjonal Front. Selv det islamsk-kommunistiske partiet Folkets mujahedin²⁰⁰ demonstrerte under banner av både Shariati og Khomeini under revolusjonen og fortsatte å støtte ham lenge etter revolusjonen.²⁰¹

Etter revolusjonen brukte Khomeini i ennå større grad venstrepolitisk vokabular og symbolikk. Han snudde også retorikken mot marxistene og beskyldte dem for å være vestifiserte og forbød etter hvert de kommunistiske partiene.²⁰² Khomeini fordømte marxismen, men ved å adoptere deres retorikk og tok han i stor grad luven fra dem. Ervand Abrahamian gir et godt eksempel på dette i sin analyse av 1. mai feiringene i Iran

¹⁹⁴ Dabashi, *Theology of discontent*, 449.

¹⁹⁵ Ibid., 74,481-82.

¹⁹⁶ Jalal Al-e Ahmad, *Gharbzedegi* (Teheran: Jamehdaran, 2006).

¹⁹⁷ Dabashi, *Theology of discontent*, 81, 84-85.

¹⁹⁸ Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*, 146.

¹⁹⁹ Dabashi, *Theology of discontent*, 480.

²⁰⁰ Mujahedin-e khalq

²⁰¹ Bakhash, *The reign of the ayatollahs*, 123, Abrahamian. "'Ali Shari'ati: Ideologue of the Iranian Revolution."

24.

²⁰² Bakhash, *The reign of the ayatollahs*, 121-23.

etter revolusjonen.²⁰³ Khomeinis parti, det Islamske republikanske partiet, tok gradvis over markeringene av 1. mai feiring med egne plakater med hammer og sigd. Ved gradvis å forby og eliminere de marxistiske partiene monopoliserte Khomeini 1. mai feiringen og samtidig retten til å snakke de lavere klassene og arbeidernes sak.²⁰⁴

Konklusjon

Det er mulig at Khamenei har rett i sin påstand om at «the revolution and Imam Khomeini are two inseparable phenomena».²⁰⁵ Uten en samlende gallionsfigur som Khomeini ville motstanden muligens ha manglet det nødvendige momentet for å velte sjahen. Uten en så kompromissløs leder som Khomeini og hans slagord «Sjahen må gå!» ville det muligens heller ikke blitt presset frem en så omfattende revolusjon da de mer moderate kravene til middelklassen. De mer moderate stemmene i revolusjonen var langt mer villige til å inngå kompromiss med regimet. Blant annet forfattet Nasjonal fronts ledere i 1977 et brev til sjahen hvor de ønsket et konstitusjonelt monarki, og ba om ytringsfrihet, frigjøring av politiske fanger og frie valg.²⁰⁶ Flere av de ledende ayatollaene var også villige til å begrense sin støtte til opposisjonen hvis regimet respekterte islam og fulgte grunnloven.²⁰⁷

Khomeini var konsistent på sitt krav om islamsk styre, men basert på hvem han snakket med varierte betydningen av hva et islamsk styre faktisk innebar. I tiden før revolusjonen endret Khomeini gradvis sin retorikk og argumenterte etter hvert for at statens suverenitet hviler på både guds og folkets vilje. Khomeini gikk fra å forfekte en stat der gud er den eneste kilden til legitimitet til å åpne for et konstitusjonelt styre og et folkevalgt styringsorgan. Han går imidlertid ikke i dybden på hva han legger i folkelig legitimitet, folkestyre og republikk.

²⁰³ Abrahamian, *Khomeinism*, 71-87.

²⁰⁴ *Ibid.*, 83.

²⁰⁵ Sitert i Dabashi, *Theology of discontent*, 417.

²⁰⁶ Jerrold D. Green, "Pseudoparticipation and Countermobilization: Roots of the Iranian Revolution," *Iranian Studies* 13, nr. 1/4 (1980): 42, Ervand Abrahamian, "The Political Challenge," *MERIP Reports*, nr. 69 (1978).

²⁰⁷ M. Parsa, "Ideology and Political Action in the Iranian Revolution," *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 31, nr. 1 (2011): 64.

Der Khomeini tidligere avviste alle alternative ideologier samarbeidet han under revolusjonen med flere av sine ideologiske motstandere. Han fokuserte på opposisjonens minste felles multiplum som var motstand mot sjahen, avhengighet av utenlandske interesser og mangel på politisk og sosial frihet. Han nevnte ikke *velayat-e faqih*, men tilpasset i stor grad retorikken og adopterte særlig marxistiske symboler.

Khomeini underkommuniserte og modererte tilsynelatende sin grunnideologi. Den skinte imidlertid igjennom, for eksempel igjennom i intervjuet med Arjomand. Den var også tilgjengelig for mange av de som jobbet for ham. Til tross for at mange av disse var sterkt uenige med Khomeini var det også en betydelig vilje til å ta Khomeini til inntekt for egne synspunkter og bruke hans posisjon i motstandsbevegelsen til egen vinning.²⁰⁸ Khomeini presterte slik å bli «all things to all people» og et symbol på enhet.²⁰⁹

Hanna Arendt hevder at det ikke var Hitlers brillante evner som folketaler som gjorde ham til Fører, men heller at det misledet hans motstandere til å tro han var en simpel demagog.²¹⁰ Dette kan nok ha vært tilfellet med Khomeini og ufarliggjort ham. Han refererte i tillegg stadig til sin høye alder, dødelighet og manglende vilje til å ta en viktig rolle.

Khomeini og islam var viktige og samlende faktorer og drivkraft for revolusjonen. Khomeinis ideologi om geistlig styre var det imidlertid ikke. Khomeini fremstod snarere som en tilbaketrukket lederskikkelse som kunne samle de mange fraksjonene som stod i mot sjahen under ett felles banner. Dette banneret var ikke *velayat-e faqih*, men 'ned med sjahen' og 'islamsk republikk'. Islam som tradisjon og religion fremstår viktigere enn dens rolle som ideologi i revolusjonen. I det neste kapitelet vil jeg imidlertid hevde at Khomeinis ideologi ble utslagsgivende i konsolideringen av Den islamske republikken Iran og styreformene dette regimet innførte.

²⁰⁸ Arjomand, *The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran*, 138.

²⁰⁹ Bakhsh, *The reign of the ayatollahs*, 19.

²¹⁰ Arendt, *The origins of totalitarianism*, 361.

4 Den øverste leder

Before the revolution, I believed that once the revolution succeeded then there would be honest people to carry out the task ... Therefore I ... stated that the clergy would leave and attend to their own profession. But I later realized that ... most of ... [the honest people] were dishonest.

*Ayatolla Khomeini*²¹¹

Vom ersten Tag an hat Chomeini keinen Widerspruch geduldet und geplant, wie ein Diktator zu regieren.

*Abol Hassan Banisadr*²¹²

Det var som sagt en utbredt oppfatning blant opposisjonen at Khomeini enten ikke ville, eller at han ikke ville være i stand til å implementere sine ideer om *velayat-e faqih* etter maktovertakelsen. Det ble skrevet en liberal grunnlov som siktet mot et demokratisk styresett og den ikke-geistlige og relativt moderate Mehdi Bazargan ble utpekt som statsminister. Til tross for dette ble makten fullstendig konsolidert rundt Khomeini som den 'øverste leder' i løpet av de neste årene.

Samarbeidet mellom de ulike fraksjonene holdt seg en liten stund etter revolusjonen, og partier som Nasjonal front samarbeidet med Khomeini helt frem til 1981. Mange venstreorienterte grupperinger fortsatte også å støtte Khomeini etter revolusjonen på grunn av hans anti-imperialistiske retorikk.²¹³ De politiske fraksjonene ble imidlertid mindre og mindre samstemt og skillelinjene og uenighetene ble tidlig tydelige. Hvordan klarte Khomeini å ta makten i et postrevolusjonært Iran med et så uoversiktlig og broket politisk landskap? I hvilken grad ble hans grunnideologi implementert, og kan man kalle det en totalitær maktovertakelse?

²¹¹ Sitert i Daniel Brumberg, *Reinventing Khomeini : the struggle for reform in Iran* (Chicago: University of Chicago Press, 2001), 98.

²¹² Den islamske republikkens første folkevalgte president sitert i Erich von Follath, "Gottes Staat," *Spiegel Gesichte*, nr. 2 (2010): 114.

²¹³ V. Moghadam, "Socialism or anti-imperialism? The left and revolution in Iran," *New Left Review* 166, nr. 6 (1987): 595-96, Nikki R. Keddie, "Iranian revolutions in comparative perspective," *The American Historical Review* 88, nr. 3 (1983).

Flere har utdypet andre ideologiers og gruppers rolle samt strukturelle forhold som muliggjorde Khomeinis maktovertakelse.²¹⁴ Jeg vil i større grad se på hvorvidt Khomeini endret eller tok taktiske disposisjoner i forhold til grunnideologien for å oppnå makt.

Parallell maktstruktur

I et forsøk på å tilfredsstille opposisjonen utnevnte sjahen Shapour Bakhtiar som statsminister i desember 1978. Den liberale og sekulære statsministeren, som til sammen hadde tilbrakt seks år i fengsel for motstand mot sjahen, gikk med en gang inn for å innføre reformer. Bakhtiar oppløste det hemmelige politiet, åpnet for pressefrihet og lettet på unntakslovene. Han krevde også at sjahen måtte gå, og ønsket å avholde en folkeavstemning for å innføre en republikk. Til tross for dette ble han kastet ut av sitt tidligere parti Nasjonal front som hadde alliert seg med Khomeini og fulgte hans kompromissløse linje mot sjahen. For å unngå å bli stemplet som regimetro eller infisert av vestlige tanker aksepterte selv sekulære motstandsbevegelser Khomeinis krav om et rent brudd med det gamle regimet.²¹⁵ Etter at Mohammed Reza Sjah forlot Iran den 16. januar 1979 ble denne muligheten virkelighet og den 1. februar returnerte Khomeini til Iran, og opprettet en interimregjering med Mehdi Bazargan som statsminister.

Khomeini oppfordret folket til å følge interimregjeringen og statsminister Mehdi Bazargan, men parallelt med revolusjonen og oppbygningen av en ny stat, bygde Khomeini opp en separat maktbase. Etter at Khomeini pekte ut Bazargan som statsminister for interimregjeringen hadde Revolusjonsrådet egentlig utspilt rollen sin. Revolusjonsrådet bestod imidlertid som et slags parallelstyre til Bazargans interimregjering.

Bazargan uttrykte i et intervju med Oriana Fallaci høsten 1979 sin frustrasjon over manglende kontroll og en bekymring for at Iran bevegede seg i retning av et autoritært regime. Han reagerte blant annet på de mange summariske rettsakene og

²¹⁴ For mer om strukturelle årsaker og sjahens rolle se for eksempel J. Amuzegar, *The dynamics of the Iranian Revolution: The Pahlavis' triumph and tragedy* (Albany: State University of New York Press, 1991).

²¹⁵ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 234-35, Martin, *Creating an Islamic state: Khomeini and the making of a new Iran*, 135.

interimregjeringens manglende kontroll over maktapparatet. «They've put a knife in my hand, but it's a knife with only a handle; others are holding the blade».²¹⁶ Til tross for sin tydelige skepsis til khomeinistenes økende makt forsikret han at det ikke er Khomeinis intensjon å bli en diktator slik som Mussolini og forsvarte begrensningen av ytringsfriheten og nedleggelsen av aviser med bakgrunn i at landet var i en kaotisk revolusjonær tilstand.²¹⁷

I det uoversiktlige politiske landskapet etter revolusjonen passerte Revolusjonsrådet egne lover, og tok gradvis kontroll over de mange komiteene og vilkårlige domstolene som hadde etablert seg i kjølvannet av revolusjonen. Bazargans interimregjering klarte ikke å ta kontroll over disse revolusjonære domstolene. Den 7. april uttalte Bazargans justisminister at justisdepartementet har «nothing to do with the Revolutionary Court ... the conditions of these courts are like wartime trials acting under their own rules and regulations.»²¹⁸ Domstolene ble underlagt *sharia*, og i tillegg til revolusjonsdomstolene som hadde oppgave å dømme og renske ut anti-revolusjonære elementer ble det opprettet flere spesialdomstoler for militære, byråkrater og geistlige. De opererte i første omgang på ad hoc basis, men ble etter hvert innarbeidet i grunnloven, med unntak av spesialdomstolen for geistlige som fortsatt står utenfor, og over, grunnloven.²¹⁹ De geistlige, som frem til revolusjonen hadde vært en viktig opposisjonsgruppe med en relativ flat struktur og varierende syn på *velayat-e faqih*, ble blant annet som følge av dette ensrettet og innordnet i et mer hierarkisk system.

Bazargan uttrykte seg som sagt med skepsis mot disse domstolene og utøvde liten kontroll over dem. Khomeini beordret imidlertid også at det måtte opprettes en revolusjonsdomstol innenfor det tradisjonelle rettsvesenet. I august skrev han til Bazargan direkte for å få ham til å sette opp en domstol som kunne dømme tidligere ledere i sjahens administrasjon. «Disse rettsakene bør ta maksimalt to dager. De er

²¹⁶ Fallaci, "Everybody Wants to be Boss"; An interview with Mehdi Bazargan, Prime Minister of Iran."

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Assadollah Mobasherit sitert i Amnesty International, "Law And Human Rights in The Islamic Republic of Iran - A report covering events within the seven month period following the Revolution of February 1979," (London: 1980), 39.

²¹⁹ Mirjam Künkler, "The Special Court of the Clergy (Dādgāh-Ye Vizheh-Ye Ruhāniyat) and the Repression of Dissident Clergy in Iran " (2009), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1505542> [12.11.2012]

allerede dømt, men la dem få en rettsak i påsyn av vestlige og iranske journalister».²²⁰ På denne måten sikret Khomeini seg bredere legitimitet og fikk innordnet større deler av det gamle maktapparatet under sin innflytelse. Det illustrerer også hans bevissthet for både vestlig og iransk presse, og hans evne og vilje til å manipulere den.

Khomeini etablerte også flere kilder til legitimitet og institusjoner for å håndheve denne. For å samle det geistlige nettverket i Iran og Khomeinis støttespillere under et banner ble Det Islamske republikanske partiet (IRP) etablert med Muhammad Behesti som dets første leder. Partiet ble gitt mye makt av Revolusjonsrådet som sørget for at partiet fikk godkjenne nye representanter i statlige organisasjoner og til å lede fredagsbønnene over nesten hele landet.²²¹ Partiet opprettet også sine egne stormtropper med *hezbollahi*, guds partisaner, som forstyrret og brøt opp politiske møter i rivaliserende partier med vold.²²² Khomeini og Revolusjonsrådet bygde også opp en ideologisk motivert milits som et alternativ til den regulære hæren. Revolusjongarden²²³ ble formelt etablert den 5. mai 1979, men Khomeini adresserte taler til revolusjongarden før dette. Denne militsen utviklet seg etter hvert til en fullverdig hær og utviklet seg til nok et betydelig maktsenter som utfordret Bazargans interimregjering i det postrevolusjonære Iran. Revolusjongarden utførte arrester, drev fengsel og domstoler.²²⁴ Khomeini etablerte også et frivillig korps, *Basij-e Mostazafin*,²²⁵ under Revolusjongarden. Deres rolle var å jobbe mot konspirasjoner i samfunnet og fungerer som en støttestyrke for den uniformerte Revolusjongarden. De var også viktige i mobiliseringen under krigen mot Irak.²²⁶

²²⁰ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9: 324.

²²¹ Kholdi, "The Hedging Mullah: A Historical Review of the Clergy's Struggle for Hegemony and Independence in Modern Iran," 33, 40, Keddie og Richard, *Modern Iran*, 243-46.

²²² Bakhash, *The reign of the ayatollahs*, 67.

²²³ *Sepah-e Pasdaran-e Enqelab-e Islami*

²²⁴ Bakhash, *The reign of the ayatollahs*, 63-64.

²²⁵ Kan direkte oversattes til mobiliseringen av de undertrykte, blir kun referert til som *Basij*.

²²⁶ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 13:148-50.

For oss eller mot oss

Dette er ikke en normal stat, dette er en stat basert på sharia ... Motstand mot denne staten er motstand mot sharia, det er et opprør mot sharia ... Opprør mot guds styre er et opprør mot gud, og opprør mot gud er blasfemi.²²⁷

Ayatolla Khomeini, 5. februar 1979

Den 1.april ble resultatet fra folkeavstemningen om hvorvidt Iran skulle være en islamsk republikk publisert. Folket kunne bare velge ja eller nei på dette spørsmålet. Dette ga rom for en bred tolkning og spilte på sammensetningen av to ord som før revolusjonen hadde vist seg å være en mobiliserende kraft og ha en positiv resonans i den iranske befolkningen. Khomeinis gradvise tilpasning av retorikken til å inkorporere folkelig legitimitet og konstitusjonalisme under banneret av en islamsk republikk tyder på at Khomeini var klar over denne tvetydigheten, samt verdien av et sterkt folkelig mandat for en islamsk republikk.

Khomeini oppfordret folket til å stemme for en «islamsk republikk, ikke et eneste ord mer eller mindre». En islamsk republikk er i nasjonens interesse vil sikre folkets rettigheter og uavhengighet hevder han. Han advarer folket mot de som vil splitte og avspore den revolusjonære bevegelsen og veien mot islam. «De som skriver om en ren republikk ønsker ikke islam. De som snakker om en demokratisk republikk mener en vestlig republikk, ikke en islamsk republikk. De vil bringe oss den gamle tragedien i en ny form. De har ingenting med vår bevegelse å gjøre».²²⁸ Vi trenger folkets støtte for å bevare interimregjeringen og for å stå i mot fremmede makter og det gamle regimets onder formaner han. «Dere er frie til å stemme som dere vil, men jeg ville stemt på en islamsk republikk» slår Khomeini fast og lover dem «seier, uavhengighet, storhet, velstand, spiritualitet og en ren, tolerant, foredlet sjel. Hvis vi bare står sammen om islam og en islamsk republikk».²²⁹

Retorikken om enhet for å bevare det revolusjonære momentet, og det å skape en ny stat er gjennomgående i Khomeinis taler etter revolusjonen. Enhver som forsøker å bryte

²²⁷ Ibid., Bind 6, 59.

²²⁸ Ibid., Bind 6: 350-55.

²²⁹ Ibid.

denne enheten blir fremstilt som en konspiratør som motarbeider guds arbeid. «Den som sier nei til den en islamsk republikk, sier nei til islam»²³⁰ advarte han før folkeavstemningen. Khomeini bygde på denne måten opp om et todelt verdensbilde hvor du enten var for eller i mot islam.

I en tale til geistlige i Qom før folkeavstemningen uttaler Khomeini at folket egentlig har stemt med sine rop og handlinger, men for å hindre at et fremtidig islamsk styre får problemer ønsker han å samle folkets stemmer i et valg.²³¹ Selv kommunistene har annonsert de vil stemme for en islamsk republikk opplyste Khomeini. Han hevdet at dette var et taktisk trekk av kommunistene. «Folket vil da ikke vite hvor mange kommunister det er, og de vil tro hele Iran ga sin stemme til en islamsk republikk».²³² Dette var imidlertid absolutt en taktisk fordel for Khomeini, noe han visste å utnytte etter folkeavstemningen.

Mandat fra gud og folket

*Dette var en Islamsk folkeavstemning, den var ikke politisk. Folk ga sitt blod for Islam, ikke for politikk, det var for Islamsk politikk.*²³³

Det ble et overveldende flertall for å innføre en islamsk republikk, men hva betydde det? Som Khomeini sa etter valget, «Islamsk republikk er kun en frase, dens sanne mening er ennå ikke kjent og vi har en vei å gå for å implementere den».²³⁴ Denne «sanne meningen» var det kun Khomeini og hans nærmeste som kjente fult ut.

Splittelsene etter revolusjonen var i følge Khomeini resultat av konspiratører og 'skjulte hender' som tjente stormaktenes interesser. «The strength of the nation has been concentrated in two particular principles, and it is exactly these that have come under attack. One is unity of purpose, and the other, the demand for an Islamic republic».²³⁵ En

²³⁰ Ibid., Bind 6: 376.

²³¹ Ibid., Bind 6: 323-33.

²³² Ibid., Bind 6: 326.

²³³ Ibid., Bind 6:478.

²³⁴ Ibid., Bind 6: 472.

²³⁵ ———, *Islam and Revolution*, 337.

folkeavstemning som samlet folket rundt prinsippet om en islamsk republikk ga Khomeini en legitimitet fra folket som han visste å dra nytte av både retorisk og politisk.

99,5 %²³⁶ av folket stemte for en islamsk republikk, altså ønsker folket Islam. Hvis folket hadde ønsket kun en republikk ville de ha stemt annerledes. Hvis folket hadde ønsket kun en republikk eller en demokratisk republikk ville det ikke ha vært en slik oppslutning. ... De desperate ulvene i fåreklær blant dem som ønsker en demokratisk islamsk republikk er egoistiske og frykter islam og er kun opptatt av egen politisk vinning. Våkn opp! En styringsform som avviker fra en islamsk republikk på noen måte bryter med vår forhåndsbestemte vei, og den islamske vei.²³⁷

Khomeini tolket flertallet i folkeavstemningen som et mandat og en blankofullmakt fra folket til å implementere sitt formynderskap over dem. Med folkeavstemningen kunne han hevde at den islamske republikken var et folkestyre, men samtidig var Khomeinis visjon et styre forordnet av gud. Han hevdet således å ha legitimitet fra både folket og gud.

Et folkestyre hvor folkets vilje har innvirkning på politikken er ikke forenelig med en politikk diktert av en absolutt guddommelig vilje. Khomeini løste imidlertid dette ved å gjøre seg til den endelige tolker og utøver av begge deler. Enhver motstand mot hans linje etter dette tolket han som et angrep på både guds og folkets vilje og referer stadig til at majoriteten stemte for en islamsk republikk. I en tale til Revolusjonsgarden den 13. april 1979 advarte han igjen mot de som er «motstandere av folkeavstemningen som hele nasjonen er for». Hvis de stemte for, hvorfor vil de kjempe mot oss undrer Khomeini. «De er fiender av Islam, de er fiender av nasjonen, fiender av frihet og de er fiender av uavhengighet». De vil sabotere landet og gjeninnføre det gamle styre eller underlegge det supermaktenes interesser advarer Khomeini.²³⁸ Han bygde på denne måten opp et bilde av at folket var enstemmig for hans definisjon av en islamsk republikk. Enhver som forsøkte å sette seg opp mot dette ble beskyldt for å tvinge mindretallets mening på flertallet eller for å være en motstander av islam som måtte stoppes. «Det er en religiøs plikt å stoppe dem som angriper Muslimene, drep dem hvis

²³⁶ 98,2 % stemte for. Khomeini tolker det som en fullstendig seier og avskriver de 145-150 000 stemmene i mot som valgfusk, ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 6: 474.

²³⁷ *Ibid.*, Bind 7:485-86.

²³⁸ *Ibid.*, Bind 7: 8-9.

det er nødvendig», formante Khomeini Revolusjonsgarden og lover lønn i himmelen til de som engasjerer seg i kampen eller faller som martyr for guds sak.²³⁹

De geistliges revolusjon

Den 2. juni 1979 kom Nasjonal demokratisk front (NDF)²⁴⁰ med sterk kritikk av Khomeini og fremveksten av geistlig styre og økende kontroll over samfunnet.²⁴¹ Få dager senere kom det et krast svar fra Khomeini hvor han beskyldte motstanderne av regimet for å være agenter for fremmede makter som må føres på den rette vei, hvis ikke truer han med ødelegge dem med «den samme knyttneven som ødela sjahens regime».²⁴²

*Those who did not participate in this movement have no right to advance any claims. Who are they that want to change the course of our nation now, and what are the groups that call for a change in direction? Who are they that wish to divert our Islamic movement from Islam?*²⁴³

Khomeini la all ære for mobiliseringen av massene og revolusjonen på de geistlige og islam. I flere taler omtalte han 15. khordad opprøret i 1963 hvor de geistlige demonstrerte som starten på sjahens fall.²⁴⁴ Hvis man ser på kravene bak opprør som 15. khordad og senere demonstrasjoner ble det imidlertid i liten grad snakket om å styrte sjahen og etablere prestestyre. Det virker som de geistlige i større grad hadde som mål å opprettholde eller gjenvinne autonomi for de geistlige. De protesterte også mot innføringen av landreformer og kvinnelig stemmerett.²⁴⁵ Khomeini forsøkte å skape en legende hvor det kun var de geistlige som stod opp mot sjahen og gjennomførte revolusjonen. «Ga vi vårt blod for en kommunistisk republikk? Ga vi vårt blod for en vestlig republikk? Vi ga vårt blod for Islam! Vi blødde for den muslimske

²³⁹ Ibid., 9.

²⁴⁰ NDF var et sekulært og venstreorientert parti, etablert i mars 1979 av, blant annet, utbrytere fra Nasjonal front (NF) som var misfornøyde med de tette båndene med Khomeini.

²⁴¹ John Kifner, "Khomeini is accused by National Front of a 'dictatorship'," *The New York Times*, 3. jun. 1979.

²⁴² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 8:55.

²⁴³ ———, *Islam and Revolution*, 269, ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 8: 54.

²⁴⁴ Khordad 15 er den persiske datoen for demonstrasjonen. I 1963 var det den 5. juni ———, *Islam and Revolution*, 268, 73, ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 6, 360.

²⁴⁵ ———, *Islam and Revolution*, 174-80, Willem M. Floor, "The Revolutionary Character of the Iranian Ulama: Wishful Thinking or Reality?," *International Journal of Middle East Studies* 12, nr. 4 (1980): 516.

ungdommen!»²⁴⁶ Khomeini ekskommuniserte på denne måten enhver som ikke hadde det rette ståstedet og delte Khomeinis mål om islamsk styre.

Dette gjaldt også andre islamske autoriteter kritiserte hans ideologi og styre. Khomeini formanet stadig til enhet, særlig blant de geistlige. «Splid betyr islamsk nederlag! Hvis vi er uenige med hverandre vil Islam bli beseiret» advarer han i en tale til de geistlige og formaner dem «I religion er det ingen uoverensstemmelser, vi deler én religion og en Koran».²⁴⁷ Khomeini brukte flere virkemiddel for å holde orden i de geistliges rekker og skjule uoverensstemmelser. Et av disse var den tidligere nevnte spesialdomstolen for geistlige. Amnesty international rapporterte at bare i perioden mellom april og juli ble 34 geistlige dømt for å være 'falske geistlige' og fradømt kjole og krage, hvorav to ble henrettet.²⁴⁸

Khomeini godtok ikke noen alternativer til hans ideologi og visjon for en islamsk stat. Det var imidlertid vanskeligere å kvele kritikk fra større sjiaislamske autoriteter slik som ayatolla Taleqhani. Han kritiserte Khomeini og mente de geistlige skulle holde seg til en rådgivende rolle i samfunnet. «The best place for the clergy is in the mosque, where they can teach the people ... if the clergy were to occupy important positions it could cause problems» uttalte han i sammenheng med NDFs ytringer.²⁴⁹ Taleqhani ble drept i et bombeangrep i 1979 og fikk aldri fremmet dette ståstedet videre. Khomeini nevnte aldri hans kritikk, men regnet ham som en martyr som døde for den islamske republikken og inkorporerte han som en forsvarer av sin egen ideologi.²⁵⁰

Ayatolla Shariatmadari kritiserte også utviklingen mot geistlig styre og måten grunnloven ble forfattet og dens implementering av *velayat-e faqih*. Dette førte til at Khomeini satte ham under husarrest, noe som igjen ledet til voldelig motstand og store demonstrasjoner mot regimet i Shariatmadaris hjemby Tabriz.²⁵¹ Før revolusjonen ble

²⁴⁶ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7: 458.

²⁴⁷ Ibid., Bind 6: 285.

²⁴⁸ Künkler, "The Special Court of the Clergy (Dādgāh-Ye Vizheh-Ye Ruhāniyat) and the Repression of Dissident Clergy in Iran ",

²⁴⁹ Kifner, "Khomeini is accused by National Front of a 'dictatorship'," A1.

²⁵⁰ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9: 532.

²⁵¹ Michael Weisskopf, "Tabriz Rally Backs Key Khomeini Rival," *The Washington Post*, 31. des. 1979, M.M.J. Fischer, *Iran: from religious dispute to revolution* (University of Wisconsin Press, 2003), 154, 221-22.

Shariatmadari regnet som en av de viktigste, om ikke den viktigste *Marja-ye Taqlid*²⁵² i Iran. Tittelen som *Marja* og storayatolla gir autoritet til å tolke og avsi dommer basert på islam. Etter storayatolla Husayn Borujerdis død i 1961 var det ingen enkelt som tok over rollen som *Marja* for alle sjiamuslimer, men et løst hierarki av storayatollaer.²⁵³ Khomeini ga i *Islamsk styre* uttrykk for at en *faqih* ikke hadde autoritet over en annen, men Shariatmadaris utfordring av Khomeinis legitimitet kunne ikke tåles. Revolusjongarden ble satt inn mot hans tilhengere, og Shariatmadari ble fryst ut og mistet etter hvert sin tittel og stilling.²⁵⁴

To-nivå spill

Khomeini gikk ved flere anledninger ut og oppfordret folk til å følge og støtte interimregjeringen. Samtidig undergravde han den og la press på den ved å kalle den svak og vestlig orientert.²⁵⁵ Når det for eksempel ble klaget på at tiltak for sosial utjevning og de svakeste i samfunnet ikke ble innført raskt nok skyldte han på regjeringen.²⁵⁶ I andre tilfeller talte han til fordel for regjeringen andre ganger i favør Vokterrådet eller IRP. Han kunne stadig henviser til et av de andre maktsentrene uten selv å bli satt til ansvar. Denne taktikken svekket særlig både Bazargans, og senere Banisadr, regjering. Der de ble sett på som bremseklosser for en utvikling mot et nytt Iran, fremstod Khomeini som en pådriver. Dette gagnet også de venstreradikale partiene som også angrep regjeringen for å være for passiv.²⁵⁷ Khomeini spilte på denne måten et slags internt tonivå-spill og utnyttet det revolusjonære samfunnets todelte natur med parallelle maktstrukturer.²⁵⁸ Det viktigste eksempelet på dette er håndteringen av okkupasjonen av den amerikanske ambassaden.

²⁵² Direkte oversatt betyr det 'kilde til etterligning'.

²⁵³ Nikki R. Keddie, *Religion and politics in Iran: Shi'ism from Quietism to revolution* (New Haven: Yale University Press, 1983), 9, Floor. "The Revolutionary Character of the Ulama: Wishful Thinking or Reality?": 79, Amanat, *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism*, 187-88.

²⁵⁴ Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*, 257.

²⁵⁵ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 6: 328-30, Jonathan C. Randal, "Khomeini Attacks Bazargan as 'Weak'," *The Washington Post*, 8. mar. 1979.

²⁵⁶ Khomeini, *Islam and Revolution*, 290.

²⁵⁷ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 245.

²⁵⁸ For mer om to-nivå spill i politikken se R.D. Putnam, "Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games," *International organization* 42, nr. 03 (1988).

Den 4. november 1979 okkuperte Studentene som følger imamens linje (SLFI) den amerikanske ambassaden i Teheran. Bazargan beordret først tilbaketrekning og fikk støtte av Khomeini for å kaste dem ut. Få timer etter å ha snakket med Bazargan gikk imidlertid Khomeini ut og offentlig støttet SFLI som opprettholdt okkupasjonen til tross for Bazargans ordre.²⁵⁹ Dette førte til at Bazargan og mesteparten av regjeringen hans gikk av. Gisseltakingen førte også til at mange av Khomeinis motstandere ble ryddet av veien. Basert på selektive papirer som ble lekket ut fra ambassaden ble de stemplet som USA-vennlige og kollaboratører og diskreditert, arrestert eller henrettet.²⁶⁰ Khomeini utnyttet gisseltakingen av den amerikanske ambassaden til det fulle, men skøyv allikevel ansvaret over på regjeringen. «It is the government's job to close the embassy or allow it to function. I do not interfere in these affairs».²⁶¹

Grunnloven

Da en grunnlov skulle skrives for denne nye islamske republikken var førsteutkastet som ble lagt frem den 14. juni temmelig liberalt og nevnte ikke *velayat-e faqih*, men holdninger hos alle parter førte til krav om revisjon. Khomeini var i utgangspunktet villig til å sende grunnloven rett til folkeavstemning, men da han ble møtt av krav om liberalisering og sekulariseringen av grunnloven gikk han til motangrep og ba de geistlige utforme og fremme forslag til innhold i en islamsk grunnlov. «Det er de som har kunnskap om Islam som har rett til å uttrykke en mening om islamsk lov. Grunnloven i den Islamske republikken skal være en islamsk grunnlov.»²⁶² I stedet for en konstitusjonsgivende forsamling som opprinnelig planlagt ble revideringen ble overlatt til en Ekspertforsamling. Valgreglene for denne komiteen ble rigget slik at de geistlige dominerte med over to tredjedelers flertall.²⁶³

²⁵⁹ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 248-49.

²⁶⁰ Eric Rouleau, "Khomeini's Iran," *Foreign Affairs* 59, nr. 1 (1980): 12, Bakhsh, *The reign of the ayatollahs*, 115.

²⁶¹ "Man Of The Year: An Interview with Khomeini ", *TIME Magazine*, no. 7. Januar (1980), <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,923858,00.html> [1.10.2011]

²⁶² Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 8: 218-19.

²⁶³ Brumberg, *Reinventing Khomeini : the struggle for reform in Iran*, 103-05.

Khomeini ga instruksjer til Ekspertforsamlingen ved et par anledninger i august 1979 før de presenterte sitt utkast til en ny grunnlov. Alle lover må være hundre prosent islamsk, ellers er det et brudd på folkets vilje formaner han. Utformingen av denne loven er helt opp til ekspertene i denne forsamling sier han, men han ber dem ikke la avvikende ideologier få innvirkning på loven.²⁶⁴ Khomeini instruerte også sin sønn Ahmad i et brev om å koordinere med Behesti og forsikre seg om at grunnloven blir i trå med islam, hvis ikke ville han forkaste den.²⁶⁵ Dette viser at Khomeini tok grep for å forsikre seg om at grunnloven ble utformet i trå med sin ideologi.

Resultatet ble en grunnlov som inkorporerte *velayat-e faqih* og slo fast at alle lover skal være basert på islam. Makten som øverste leder ble gitt til den mest rettfærdige *faqih* som nyter folkets støtte i artikkel 5.²⁶⁶ I preamblet beskrives imidlertid denne lederen som valgt og utpekt av gud, og at «God has given it to the imams of justice to appoint themselves by the weakness of the people». Folket blir altså underlagt et formynderskap som har guddommelig rett til å styre og er ansvarlig kun for Gud.²⁶⁷ Det ble i tillegg opprettet et Vokterråd der de 12 medlemmene som hovedsakelig var geistlige og direkte eller indirekte oppnevnt av Khomeini hadde i oppgave å kontrollere at *majles*, nasjonalforsamlingen, ikke handlet mot *sharia*. De hadde også makt til å utnevne dommere, bestemme hvem som kunne stille til valg i *majles* og som president og statsminister.²⁶⁸

I atmosfæren som rådde under okkupasjonen av den amerikanske ambassaden var det vanskelig å gjøre motstand mot den nye grunnloven uten å komme på kant med regimet og stemplet som vest-vennlig. Arjomand skriver at venstrepolitiske og sekulære kommunistiske partier som Tudeh ikke turte å gå i mot grunnloven for ikke å sette på spill «the ongoing anti-imperialist struggle and the political line of the Imam».²⁶⁹

²⁶⁴ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9: 308-09.

²⁶⁵ Ibid., Bind 9: 321.

²⁶⁶ Rouhollah K. Ramazani, "Constitution of the Islamic Republic of Iran," *Middle East Journal* 34, nr. 2 (1980): 187-88.

²⁶⁷ Se artikkel 4,5 og 107 i *ibid.*, 189, 98.

²⁶⁸ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 247-48.

²⁶⁹ Arjomand, *The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran*, 139.

Kommunistpartiene brukte også krisen til å diskreditere liberale krefter og angripe regjeringen.²⁷⁰

Kulturell og menneskelig revolusjon

Det meste av elendigheten under sjah-styret kunne i følge Khomeini tilskrives «ond undervisning» og hjernevasking av folket med vestlig propaganda. Han hevder flere steder at bare folket blir oppdratt og undervist den rette lære vil det skape fullstendige mennesker og gi harmoni i landet og støtte til den islamske republikk.²⁷¹ De geistlige var i følge Khomeini revolusjonens fortropp og de geistlige hadde en viktig rolle i å oppdra mennesket.²⁷² I en tale til geistlige i Qom formaner han dem til moralsk selvrenselse og oppbygning siden hele nasjonen ventet på deres lederskap og veiledning. «Det hviler en betydelig guddommelig oppgave på oss» formante Khomeini. «Folket må ledes på den rette vei, og media, film, musikk og universiteter må være et verktøy for nasjonen og ikke korrumpere den».²⁷³

*A fundamental revolution must take place in all the universities across the country so that professors with links to the East or the West may be purged, and the university may provide a healthy atmosphere for cultivation of the Islamic science.*²⁷⁴

I mai 1980 etablerte Khomeini en komite for den kulturelle revolusjonen. Universitetene ble stengt i nesten tre år. Fag og deler av pensum i skolene som brøt med den offisielle lære ble kuttet ut. Dette gjaldt spesielt i samfunnsvitenskapene, men også naturvitenskapen ble endret til å passe med det offisielle synet på naturen. Pensum som omhandlet evolusjonen og andre betente emner i biologi og geologi ble kuttet.²⁷⁵ Professorer mistet jobben, i verste fall fengslet eller henrettet, beskyldt for å mislede folket. *Hezbollah* ble satt inn som stormtropper for å plage og sågar drepe studenter og

²⁷⁰ Bakhsh, *The reign of the ayatollahs*, 116.

²⁷¹ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7: 534, Bind 8: 91-92,94-97, 116.

²⁷² *Ibid.*, Bind 8: 519.

²⁷³ *Ibid.*, Bind 10: 21.

²⁷⁴ ———, *Islam and Revolution*, 291.

²⁷⁵ Moaddel, *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*, 262.

medlemmer av opposisjonen samt brenne bøker som ble ansett som anti-islamske.²⁷⁶ Målet var å skape et universitet fullstendig og fri fra imperialistiske holdninger basert på «islamske fundament» og et sant islam som ikke har behov for å låne fra noen andre skoleretninger.²⁷⁷

*Landet vårt er et islamsk land først når den islamske lære blir praktisert og etablert i samfunnet ... Landet vårt er islamsk når alle menn og kvinner blir islamske, når alle individer er islamske. Vi kan hevde vi har et islamsk land og en islamsk republikk når alle islamske mål er realisert og oppnådd.*²⁷⁸

Ideologiens rolle i samfunnet er i følge Khomeini å rense sjelen og forme mennesker. Dette er ikke bare undervisningssystemets rolle. Khomeini talte ved flere anledninger også til kvinnegrupper og formante dem til å oppdra fromme barn som kan tjene muslimenes sak. «Hvis et menneske er riktig opplært, vil alle problemer løse seg. Et land som har fromme mennesker har løst alle sine problemer. Et fromt og opplyst menneske vil sikre et lands lykke på alle måter».²⁷⁹ Gjennom spirituell oppdragelse og renselse hevdet Khomeini mennesket skal oppnå fullkommenhet og en sann islamsk stat kan oppstå. Kultur, materialistisk fremgang, frihet og uavhengighet er ikke nok for å oppnå en lykkelig stat. Alle disse godene er avhengig av spiritualitet.

Khomeini formante ikke bare til å gjøre gode gjerninger og avstå fra de onde, man må våke over sin neste også. «Alle burde vokte en selv og ens venner ... Det å forby det onde og påby det gode begge prinsipper for å forme samfunnet. Islam har utpekt dere alle til å håndheve det gode og hindre fordervelse».²⁸⁰ I en tale til skoleledere og lærere ved åpningen av skoleåret i 1982 oppfordrer Khomeini dem til å melde fra hvis noen underviser avvikende holdninger eller er inspirert av utenlandske ideer. Undervisning av slike avvikende ideer er et forræderi mot islam og Irans kulturelle selvstendighet.

²⁷⁶ ———, "Ideology as episodic discourse: the case of the Iranian revolution," *American Sociological Review* (1992): 369.

²⁷⁷ Khomeini, *Islam and Revolution*, 292, 97.

²⁷⁸ ———. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7:532.

²⁷⁹ *Ibid.*, Bind 7: 531-32.

²⁸⁰ *Ibid.*, Bind 10:111-12.

Han oppfordrer også foreldre om å følge med på sine barn så de ikke perverteres av amerikansk eller russisk tankegods.²⁸¹

Frihet

Pressen og media ble også et mål for utrensning og sensur. Tiden rundt revolusjonen var en kulturelt og politisk veldig dynamisk og fri periode, og et bredt spekter av politiske holdninger kom til uttrykk. Fra januar til mai ble det trykket opp en rekke bøker og magasiner som tidligere var forbudt.²⁸² Khomeini oppfordret også til en fri og uavhengig presse, men han krever samtidig at de samarbeider og ikke konspirerer mot regimet og islam, men går i «Guds og folkets tjeneste». I samme åndedrag som han konstaterer at pressen må være fri til å trykke alle former for kritikk kommanderer han også til utrensning av alle pro-sjah elementer og andre avvikere i media. De har hatt nok tid til å vise sine sanne farger mener han. «De ønsker ikke ytringsfrihet, men frihet til å konspirere».²⁸³

*Muslimere, vær årvåkne! De politiske partiene som ikke snakker om Islam, men om demokrati, ønsker ikke å ha noe å gjøre med Islam, hvordan kan de da snakke om frihet? De ønsker seg saktens frihet, men frihet utenfor Islam. ... Frihet betyr ikke å sitte og snakke i mot Islam. Frihet er fastslått av lovens grenser. Vår statsreligion er Islam. Frihet er kun tillat når det ikke strider mot islam.*²⁸⁴

Et gjennomgående tema i Khomeinis taler i etter revolusjonen er frihet og ordet fremgår nesten 2000 ganger i *sahifeh-ye imam*. Islam har gitt dere frihet formaner Khomeini og advarer mot konspiratører som jobber mot islam og som snakker om frihet og uavhengighet uten koranen, eller om islam uten de geistlige. Disse forræderne må forandre sin mening eller elimineres, de kan ikke tåles, de er fiender av både islam og folket slår han fast.²⁸⁵ Han stempler også dem som snakker om demokrati som fiender

²⁸¹ Ibid., Bind 17:1-5.

²⁸² A. Sreberny-Mohammadi og A. Mohammadi, *Small media, big revolution: Communication, culture, and the Iranian revolution* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994), 165.

²⁸³ Khomeini, *Islam and Revolution*, 293, ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7: 535.

²⁸⁴ ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7:485-86.

²⁸⁵ Ibid., Bind 7: 454-65, 84-87.

av folket som kun ønsker seg et vestlig styre og en vestlig definisjon på frihet.²⁸⁶ «Deres definisjon av frihet er en importert 'kolonifrihet', en uhemmet frihet til å gjøre hva man vil». En frihet som i følge Khomeini bringer med seg suvenirer som fri flyt av heroin, prostitusjon, alkohol, gambling og korrupsjon. «Dette er ikke friheten vi ønsker!» advarte Khomeini og nølte ikke med å sette inn makt mot dem han mente forpestet den nye republikken.²⁸⁷

Revolusjongarden ble blant annet satt inn for å hankses med krav om autonomi i Kurdistan, Aserbajdsjan og Khozestan. Khomeini advarte folket i Kurdistan mot å gå i mot islam og oppfordrer dem til å finne og forstå den sanne islam. Khomeini var klar på at han ikke tåler motstand mot den islamske republikken og truer med å begrave de som står i veien. Khomeini formaner hæren og revolusjongarden om ikke å nøle, og slå ned motstanden, enhver som viser mildhet og nåde vil selv bli slått hardt ned på advarer han.²⁸⁸ «De som ønsker å forlede de unge med snakk om demokrati og ønsker å ødelegge landet vårt med korrupsjon må undertrykkes. Nasjonen vil knuse dem og de vil pådra seg Guds nådeløse vrede».²⁸⁹ Kurderne er våre brødre sier Khomeini, men korrumperte ledere tåles ikke. «De er verre enn jødene i Bani-Qurayza²⁹⁰ og må regnes som frafalne og henrettes».²⁹¹ «De er kollaboratører, enten for USA eller en annen fremmed makt. De kan ikke si vi undertrykker deres frihet. Vi ga dem frihet, men de har misbrukt den. Vi vil ikke lenger gi dem frihet som betyr at de kan ødelegge og kjempe mot revolusjonen.»²⁹²

Khomeini forsvarte igjen sine handlinger med at han beskyttet den sanne islam og den ekte friheten. Han sammenlignet motstanderne den islamske republikken står ovenfor med «ondartete kreftsvulster som må utryddes slik at samfunnet kan utvikle seg langs

²⁸⁶ Ibid., Bind7: 494-95.

²⁸⁷ Ibid., Bind 10: 5-6.

²⁸⁸ Ibid., Bind 9: 283.

²⁸⁹ Ibid., Bind 9: 371-72.

²⁹⁰ Jødene i Medina nektet å konvertere til islam og ble henrettet i år 627, for mer se for eksempel M.

Rodinson, *Muhammad: Prophet of Islam* (Tauris Parke Paperbacks, 2002), 210-14.

²⁹¹ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9: 372-73.

²⁹² Ibid., Bind 9: 374.

de rette linjene». Men «det er kun kjærlig omtanke» som ligger bak når vi henretter noen få korrupte mennesker forsikrer han.²⁹³

*Vesten oppdrar menneskene til å bli villmenn som bare dreper og fortærer folket! Islam derimot oppdrar mennesker som er vennlige og omtenkssomme. Selv når Islam kriger og ødelegger korrupte elementer er det kjærlig omtanke for samfunnet som ligger bak.*²⁹⁴

I tidsrommet fra februar til august registrerte Amnesty International 438 henrettelser. Dette tallet er basert på henrettelser omtalt i media og kun et anslag, men rapporten gir et godt innblikk i anklagelsene som førte til domfellelse.²⁹⁵ Anklager som ga dødsstraff i de revolusjonære domstolene var for eksempel «krig mot Gud», «spredning av korrupsjon på jorden» og «laget opprør i landet»²⁹⁶ Dette er fleksible begrep og mange av anklagene som var av religiøs karakter, var ofte bredt anlagt og dekket også politiske aktiviteter. Kjettere og apostater ble ikke bare knyttet opp til tro, men også politisk affiliasjon og kontrarevolusjonær virksomhet. Mange ble også henrettet under påskudd av narkotikaforseelser, til tross for at Khomeini hadde kalt dette for en overdreven og inhuman straff under sjahstyret.²⁹⁷

Khomeini utstedte den 9. juli 1979 et generelt amnesti for forbrytelser, med unntak av mord og tortur, begått av tidligere medlemmer av sjahens sikkerhetsstyrker. Han forbød også Revolusjongarden fra å gjennomføre husransaker uten en rettskjennelse.²⁹⁸ Dette var antageligvis viktig for å stabilisere de konvensjonelle sikkerhetsstyrkene, som hæren og politiet, samt bringe Revolusjongarden under Revolusjonsdomstolenes kontroll. Selv om utrensingen av sikkerhetsstyrkene ble ansett som gjennomført formante Khomeini folket i amnestitalen om å samle seg om islam, være årvåkne og nøytralisere forrædernes konspirasjoner.

Nasjonen må vite at vi bare er halvveis på veien til seier. Den endelige seier kommer først når de råtne røttene til det gamle regimet og dets støttespiller er rykket opp ... den Islamske

²⁹³ Ibid., Bind 8: 81-82.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Amnesty International, "Law And Human Rights in The Islamic Republic of Iran - A report covering events within the seven month period following the Revolution of February 1979," 32, 133.

²⁹⁶ For en liste over anklagelser som kunne gi dødsstraff se ibid., 105-10.

²⁹⁷ Khomeini, *Islam and Revolution*, 33.

²⁹⁸ ——. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9:25.

*republikken vil kun bli en realitet når dens innhold er gjort fri fra sataniske lover og hundre prosent islamsk, og koranens og den allmektige Guds bud er håndhevet over hele landet.*²⁹⁹

Bredt anlagte og politisk motiverte anklagelser fortsatte også etter amnestiet og det ble truet med dødsstraff for politisk og religiøst avvik. Khomeini advarte for eksempel den 16. august 1979 om å uttrykke provestlige eller venstrepolitiske holdninger. «Den dagen nasjonen måtte finne det for godt vil vi kaste disse [korrupte elementene] i utslettelsens søppelkasse».³⁰⁰ Khomeini advarte også de som kaller seg muslimer, men som ikke vil følge den «islamske bevegelsen», de som er motstandere av styret og mener vokterrådet må oppløses. «De kaller styret for diktatur, selv om de vet det ikke er slik, men de hater islam.» styret for et diktatur. «[Forrædernes] penner gjør mer skade mot islam enn demokratenes gevær ... [og] sjahens bajonetter.»³⁰¹ Disse er i det minste synlige fiender kommenterer Khomeini. Den skjulte fiende er den farligste mener han og maner til årvåkenhet. Med en slik udefinert og bred subjektiv definisjon av en fiende kan enhver når som helst bli utpekt som det ettersom det passer seg.

Khomeini slo fast at frihet ikke er frihet til å bryte loven, som i og for seg ikke er et urimelig krav.³⁰² Denne friheten var imidlertid begrenset av guds lover og vilje. «Friheten er begrenset av grensene som er definert i loven, innenfor de grensene som Islam har tillatt».³⁰³ I et samfunn hvor guds lover står over mennesket og det er én leder som har rett til å være endelig tolker av denne blir denne friheten fullstendig prisgitt denne lederen.

Selv hevdet Khomeini at den øverste leder innehar egenskaper som gjør at han per definisjon ikke kan være en tyrann. «Such a person will not act wrongly; on the contrary, he will seek to prevent others from acting wrongly».³⁰⁴ Den rettfærdige jurist er en garantist mot tyranni og maktmisbruk og innskrenkinger av friheter og kan slå ned på president eller statsminister hvis de går ut over sine mandat forklarer han. Hva hindrer så den øverste lederen fra å bli en tyrann? Khomeini hevdet at den øverste leder vil bli

²⁹⁹ Ibid., Bind 9: 26.

³⁰⁰ Ibid., Bind 9: 278.

³⁰¹ Ibid., Bind 10: 308.

³⁰² Ibid., Bind 8: 117-18.

³⁰³ Ibid., Bind 9: 297.

³⁰⁴ ———, *Islam and Revolution*, 342.

kastet hvis han forteller en løgn eller gjør en feil. Det er imidlertid opp til den øverste leder, til enhver tid, å definere hva som er rett og galt og han har alle rettigheter til å sette enhver som kommer med kritikk av ham i unåde. Denne problematikken blir tydelig når Khomeini forsvarer de geistliges rolle og samtidig fordømmer motstanden mot dem. Han anerkjenner at ikke alle geistlige er feilfrie og at noen må renskes ut, men motstanden rettet seg i følge Khomeini mot det han definerer som «de gode» geistlige.³⁰⁵ Khomeini legger heller ikke opp til noen politiske mekanismer hvor lederens makt kan begrenses og eventuelt avsettes.

Ensretting av samfunnet

The totalitarian state tries, at any rate, to control the thoughts and emotions of its subjects at least as completely as it controls their actions.

*George Orwell*³⁰⁶

Divine governments ... set themselves the task of making man into what he should be.

*Ayatolla Khomeini*³⁰⁷

Khomeini krevde ikke bare folkets passive aksept av regimet, han forsøkte å skape et fullkomment samfunn hvor mennesket aktivt slutter seg til og lar seg forme av regimet. Hele samfunnet må legge til rette og håndheve denne ensrettingen. Som sagt forsøker Khomeini å forme folket gjennom utdanning, oppdragelse og kontrollerte massemedier. Alle elementer som ikke passer inn må undertrykkes, sensureres eller elimineres. Eller deres meninger blir tatt til inntekt for, eller inkorporert i den offisielle ideologien. For å skape og håndheve det fullkomne ble det etablert et ideologisk maktapparat med angivere, domstoler og hær. Bare dette systemet er på plass kan man oppnå det fullkomne samfunn mente Khomeini. «The principle of the governance of the faqih, then,

³⁰⁵ Ibid., 339-40.

³⁰⁶ G. Orwell og S. Orwell, *The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell: My Country Right Or Left* (Harcourt, Brace & World, 1968), 135.

³⁰⁷ Khomeini, *Islam and Revolution*, 330.

is a noble one, conducive to the welfare of the country. Once implemented, it will lead to the fulfillment of the hopes of the people». ³⁰⁸

Ideologisk dominans

Den kulturelle revolusjonen økte og synliggjorde splittelsen mellom de geistlige og de venstrepolitiske partiene. Våren 1980 satte IRP i gang en offensiv mot kommunister og venstrepolitiske partier og forbød flere av dem ved lov. Politiske møter ble angrepet, aviser stengt og aviskiosker og bokhandler som solgte venstrevridd materiale vandalisert. ³⁰⁹ Mange marxister ble arrestert for kontrarevolusjonære aktiviteter og beskyldt for å spionere for Sovjetunionen. De ble ofte tvunget til å presentere falske tilståelser og angre sine synder offentlig. 1. mai 1983 presenterte tre av lederne for Tudeh sine angertaler på iransk tv hvor de forklarte hvordan de hadde misforstått historien og forledet folket med vestlig tankegang. Disse innrømmelsene ble senere brukt i lærebøker i Iran. ³¹⁰ Det var ikke nok for det geistlige regimet å eliminere eller undertrykke tilhengerne av marxismen. De måtte også innrømme ideologiens underlegenhet for den islamske ideologi og historiesyn.

Til tross for uoverensstemmelser med regjeringen og et vanskelig politisk klima med utrenskninger og vold. Khomeini klarte å holde enhet etter revolusjonen ved å spille på det Göran Therbörn kaller «mobilization by anticipatory fear.» ³¹¹ Frykten for kontra-revolusjonære internt og eksterne trusler fra USA og Irak var med på å hindre at hans samarbeidspartnere, men ideologiske motstandere, vendte seg mot ham og at andre grupper klarte å etablere effektiv og samlet motstand mot Khomeini. Den irakiske invasjonen den 22. september 1980 må sies å være den viktigste ytre trusselen som virket samlende på folket. Unntakstilstanden den førte med seg ga Khomeini påskudd for ytterligere bekjempelse av interne fiender og kutt i blant annet ytringsfriheten. Krigen styrket også de væpnede styrkene kontrollert av khomeinistene og

³⁰⁸ Ibid., 343.

³⁰⁹ Bakhash, *The reign of the ayatollahs*, 120-24.

³¹⁰ Abrahamian, *Khomeinism*, 88-91.

³¹¹ *The ideology of power and the power of ideology* (Verso Books, 1999), 123.

Revolusjongarden nådde etter hvert samme stridsevne som den konvensjonelle hæren.³¹²

Abolhassan Banisadr ble den første valgte presidenten i Den islamske republikken da han slo IRPs kandidat grundig i folkeavstemningen i januar 1980. Han forsøkte å styrke presidentrollen, men i den innfløkte maktstrukturen hvor all makt direkte eller indirekte er knyttet til den øverste lederen og med et parlament dominert av IRP ble det en vanskelig oppgave. Han var med på å initiere den kulturelle revolusjonen noe som gjorde ham forhatt blant venstrepolitiske partier, men det gikk ikke lang tid før han kom på kant med Khomeini også.³¹³

Nasjonal front, som lenge samarbeidet med Khomeini, gikk i juni 1981 hardt ut mot regimet. De mente innføringen av *qisas*, blodhevn, i straffeloven var inhumant og oppfordret derfor til massedemonstrasjoner. Få timer før demonstrasjonene skulle finne sted gikk Khomeini til motangrep i en radiosendt tale og beskyldte alle som var i mot loven for frafallenhet og oppvigleri. «Oppfordringen fra Nasjonal front bryter med de hellige tekstene i Koranen ... og oppfordrer folket i all åpenhet til å demonstrere mot den guddommelige lov»³¹⁴. Disse truer med å utslette den islamske republikk hevdet han videre. «Er det riktig at koranen blir forbannet i et muslimsk land? Og islam foran øynene på muslimer?»³¹⁵

Khomeini forbød Nasjonal Front og avskrev dem som kjettere og fiender av islam som ønsket å eliminere den islamske republikken og gjeninnføre monarkiet. «Hvem gjør dere opprør og motstand mot? Mot islam? Mot den Islamske republikken? I islam sitt navn, mot islam? For frihet, i et opprør mot friheten?»³¹⁶ Denne retorikken viser tydelig Khomeinis angivelige monopol på disse begrepene og deres innhold.

Etter denne kritikken gikk Khomeini også i åpen konflikt med Banisadr, som støttet motstanden mot loven, og krevde at han offentlig dementerte sine uttalelser. Etter dette

³¹² Keddie og Richard, *Modern Iran*, 251.

³¹³ For en oversikt over maktstrukturen i Iran se Utvik, *Islamismen*, 220.

³¹⁴ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 14: 449.

³¹⁵ *Ibid.*, Bind 14: 450.

³¹⁶ *Ibid.*, Bind 14: 492, Bind 15: 97.

ble budsjettet, samt rollen som øverstkommanderende, tatt fra presidenten. Makten ble gradvis skjøvet over til statsminister Mohammad-Ali Rajai. Han tok for en kort periode over som president, før geistlige Ali Khamenei ble valgt til å ta over presidentembetet i oktober 1981.³¹⁷ Dette førte Iran ut i nok en blodig periode og i følge Amnesty International ble over 1800 personer henrettet for å ha «erklært krig mot gud» i månedene etter Banisadr's avgang den 22. juni.³¹⁸ Khomeinistene hadde imidlertid da kontroll over alle viktige roller i samfunnet.

Det var imidlertid splittelser også innad i IRP og partiet hadde en radikal gren i Revolusjonsrådet og en mer konservativ gren i *Majlis* og Vokterrådet. Parallelt med den ideologiske kampen mot motstanderne av islamsk styre var det en intern kamp for å definere hva islamsk styre og den revolusjonære islamske ideologien innebar. Fra 1982 begynte Khomeini å fokusere på å stabilisere revolusjonen og landet beveget seg i en stadig mer pragmatisk retning hvor staten og nasjonale interesser trumfer religiøse bud.

Dette kommer tydelig frem i Khomeinis erklæring fra 1989 «[Islamsk] styre, utledet av profeten Muhammeds (fmh) absolutte *velayat*, er et av de grunnleggende budene i Islam og er viktigere enn alle underordnede bud, selv bønn, faste og pilgrimsferden».³¹⁹ Hvis det er i statens interesse kan moskeer stenges og pilgrimsferden midlertid forbys. Staten kan også unilateralt bryte enhver lov den har vedtatt hvis den bryter mot statens interesser eller islam.

Et annet eksempel er suksesjonsstriden i forkant av Khomeinis død. Ayatolla Montazeri var egentlig utpekt som etterfølger, men hans økende mistro til Khomeinis statsform og rolle i denne førte til at han ble forkastet. For å finne en ideologisk passende leder ble det lempet på kravene til den øverste leder slik at Khamenei, som ikke var *marja-e taqlid*, kunne ta over som formynder for nasjonen. Grunnlovsreformer førte også til en viss maktoverføring til presidenten. Landet var også i en annen modus etter den

³¹⁷ Keddie og Richard, *Modern Iran*, 252-53, Banisadr er tydelig bitter på det han mener var et machiavellisk plot fra Khomeinis side for å kuppe makten. For mer om hans syn på revolusjonen se Abu al-Hasan Banisadr og Jean-Charles Deniau, *Le complot des ayatollahs* (Paris: Découverte, 1989).

³¹⁸ Shaul Bakhash, "The Day Of The Mullahs," *The New Republic*, nr. 4. nov (1981): 15.

³¹⁹ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 20: 452.

langvarige krigen mot Irak enn den første tiden etter revolusjonen. Gjenoppbygging av landet steg frem som første prioritet og den utøvende makt fikk en større rolle.³²⁰

Den interne maktkampen mellom de mange institusjonene som ble opprettet etter revolusjonen slik som den øverste lederen, vokterrådet, presidenten og nasjonalforsamlingen, *majles*, kommer i dag tydeligere frem gjennom den voksende uenigheten mellom Khomeini og Ahmadinejad.³²¹

Islamisme i et land

Da Nazi-Tyskland ble presset tilbake på alle fronter, var det aldri et alternativ for Hitler å ta initiativ til fredsforhandlinger for å bevare den nazistiske staten innenfor Tysklands grenser. Hvis ikke det tyske folk evnet å etablere det tredje riket, kunne de like gjerne gå under. Dette var Hitlers holdning da han beordret alle til å kjempe til siste mann. Ideologiske hensyn i Nazi-Tyskland var i følge Bernt Hagtvat «absurd løsrevet fra nyttehensyn at jøder som arbeidet i våpenindustrien ble revet ut fra sitt militærstrategisk viktige arbeid og sendt til gasskamrene selv etter Stalingrad».³²²

Khomeinis ideologi deler totalitære trekk med nazismen, men ikke nødvendigvis dets irrasjonalitet. Selv etter åtte års blodig krig hvor ingen vant terreng mente Khomeini at beslutningen om å slutte fred med Irak i 1988 var som å drikke et giftbeger og at han ville foretrukket å dø som martyr. Til tross for at han i 1982 hevdet at «peace with the criminal [Irak] is a crime against Islam» veide den islamske republikks overlevelse tyngre enn alt annet og han forsvarte beslutningen med at han bøyer seg for Guds vilje.³²³ Khomeini hadde som Hitler ingen kvaler med å sende ut bølge på bølge med soldater til en mer eller mindre sikker død i krigen med det teknologisk overlegne Irak.

³²⁰ M.M. Milani, "Power shifts in revolutionary Iran," *Iranian Studies* 26, nr. 3/4 (1993): 371.

³²¹ For mer om utviklingen av iransk politikk etter Khomeini se for eksempel Eva Patricia Rakel, *Power, Islam, and political elite in Iran: a study on the Iranian political elite from Khomeini to Ahmadinejad* (Boston: Brill, 2009), H.S. Seifzadeh, "The landscape of factional politics and its future in Iran," *The Middle East Journal* (2003), W. Buchta, *Who Rules Iran?* (Washington Institute for Near East Policy Washington, DC, 2000), B. Bakhtiari, "Parliamentary politics in revolutionary Iran," (Gainesville: University Press of Florida, 1996).

³²² Bernt Hagtvat, "De grusomme forenklerne," *Dagbladet*, 11. feb. 2000, 29.

³²³ Robert Pear, "Khomeini accepts 'poison' of ending the war with Iraq; U.N. sending mission," *The New York Times* (1988), <http://www.nytimes.com/1988/07/21/us/khomeini-accepts-poison-of-ending-the-war-with-iraq-un-sending-mission.html> [1.3.2012]

Han sendte sågar barn utstyrt med plastnøkler til himmelen for å «rydde» minefelt. Det var ikke med hensyn til menneskeliv han godtok fredsavtalen, men det var heller et uttrykk for Khomeinis pragmatiske ønske om å beholde makten og islamsk styre i Iran.

Spredning av revolusjonen

Den 16. august 1979 erklærte Khomeini Quds-dagen, Jerusalem-dagen, som en global dag for vekkelse og mobilisering av islam. En dag hvor alle verdens undertrykte må samle seg å stå opp mot Vesten. «Alle land må vite at islam er uovervinnelig. Islam og koranens lære seire i alle land» var Khomeinis budskap.³²⁴ Det ble etablert et kontor for spredning av revolusjonen med store aspirasjoner i regionen.³²⁵ Khomeini møtte blant annet muslimske ledere fra Kuwait, Qatar, Pakistan, og den palestinske motstandsbevegelsen og snakket om behovet om enhet. De iranske hærstyrkene ble i grunnloven pålagt et ideologisk mandat til å spre revolusjonen og utvide guds lov i hele verden.³²⁶ De etablerte seg blant annet i Libanon. Khomeini fokuserte på islamsk enhet, men hadde kun evne til lederskap og appell hovedsakelig blant sjiamuslimer.³²⁷ Krigen med Irak splittet den muslimske verden ytterligere mellom sunni- og sjiamuslimer. Det var kun enkelte sjiagrupperinger som er villige til å samarbeide. Selv i Irak var det liten støtte å spore blant den sjiamuslimske majoriteten. Fredsslutningen med Irak markerte også et punktum for hans mer ambisiøse pan-islamske idé om en islamsk revolusjon i hele den muslimske verden. I hvert fall i større skala. Drømmen om islamsk stat i Irak og Libanon svant blant annet hen.³²⁸ President Rafsanjani uttalte i 1992 at «the best way to export our revolution is to create conditions at home so that others will see the correctness of our path».³²⁹ Det har imidlertid forblitt et uttalt ønske og iranske myndigheter støtter fortsatt grupper i utlandet. Om enn mer som et asymmetrisk maktpolitisk virkemiddel.

³²⁴ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 9: 278.

³²⁵ Trita Parsi, *Treacherous alliance : the secret dealings of Israel, Iran, and the United States* (New Haven: Yale University Press, 2007).

³²⁶ Ramazani, "Constitution of the Islamic Republic of Iran," 186.

³²⁷ H. Chehabi, *Distant Relations: Iran and Lebanon in the last 500 years* (IB Tauris, 2006), 229-30.

³²⁸ *Ibid.*, 230.

³²⁹ Abrahamian, *Khomeinism*.

Konklusjon

The regimes didn't become totalitarian by progressively slipping onto totalitarian land, but with the thrust of their original intention; the will of essentially transforming the existing order for an ideology.³³⁰

Khomeini hevdet hele tiden før revolusjonen at han ikke ville lede et fremtidig islamsk styre. Hvorvidt dette var en taktisk disposisjon og om han hele tiden søkte makt for seg selv skal jeg ikke spekulere videre i. Det virker imidlertid rimelig sikkert at han hele tiden søkte å opprette et islamsk styre i sitt bilde. Det ble etter hvert også klart at Khomeini anså seg selv som den eneste som kunne implementere og lede et slikt styre.

Khomeini vendte seg etter maktovertakelsen gradvis vekk fra den populistiske retorikken fra perioden før revolusjonen og tilbake til grunnideologien. Khomeini snakket mye om enhet før revolusjonen, i tiden etter revolusjonen er han i langt større grad opptatt av å fremheve de geistliges rolle og folkets ønske om et islamsk styre som avgjørende for revolusjonen.

Ayatolla Khomeinis tilnærming til politikk var allikevel pragmatisk og fleksibel nok til å kompromisse og utnytte andre krefter underveis. Ved tilsynelatende å samarbeide med sekulære krefter og åpne for et polyarki kunne Khomeini nyte støtte fra flere hold, som for eksempel Bazargan og Folkets mujahedin. For så å vende dem ryggen.³³¹ De sekulære og moderate motstandsbevegelsene avskrev lenge Khomeinis politiske evner og mobiliseringskraften i ideologien hans. Til en viss grad forsøkte de også å bruke Khomeini for selv å holde på eller komme til makten og støttet kamp mot motstandere både politisk og militært. Flere partier hjalp slik IRP med å rydde felles politiske motstandere av veien, for så selv å bli ryddet av veien.

³³⁰ Raymond Aron sitert i Emilio Gentile, "Fascism and the Italian Road to Totalitarianism," *Constellations* 15, nr. 3 (2008): 294.

³³¹ Brumberg, *Reinventing Khomeini : the struggle for reform in Iran*, 99.

5 Konklusjon

Målet med denne oppgaven var å vurdere i hvilken grad Khomeinis ideologi uttrykte totalitære ambisjoner før, under og etter revolusjonen. Jeg har argumentert for at Khomeinis grunnideologi som han hovedsakelig skisserer i *islamsk styre* utviser tydelige totalitære trekk. Ideologien tegner opp et styre med en guddommelig legitimitet og hvor den rettfærdige geistlige er den eneste tolker og forvalter av guds lov på jorda, og hvis plikt det så er å påby det som er godt og forby det som er ondt. I tillegg til at denne øverste lederen i ytterste konsekvens er lovgivende, utøvende og dømmende makt, har han jurisdiksjon over mennesket til en hver tid og i alle sammenhenger, selv i hjemmet.

Holdningen til legitimitet fra gud versus legitimitet fra folket endrer tydelig uttrykk under perioden. I forkant av revolusjonen modererer han imidlertid retorikken fra å kreve et geistlig styre og innføring av *velayat-e faqih* til å kreve en islamsk republikk. Han inkorporerer kravet fra andre opposisjonsgrupper som Nasjonal front og Irans frihetsbevegelse om en republikk basert på en konstitusjon i retorikken fra høsten 1978. Han velger også å hente støtte for denne republikken i en folkeavstemning. Selv om Khomeini var villig til å endre og tilpasse retorikken og vokabularet sitt, var han i liten grad villig til å endre ideologien. Da Khomeini tok makten var det mener jeg at det er nettopp disse totalitære trekkene i Khomeinis ideologi som tillot ham å utnytte revolusjonen og konsolidere makten rundt seg som øverste leder.

Måten Khomeini kom til makten utviser fellestrekk med totalitære maktovertakelser slik som nazistenes fremmarsj og ideologiske dominans i Tyskland. Hitler bygde for eksempel opp et bilde av seg selv som patriotisk nasjonalist og sterk motstander av kommunisme. På samme måte var bildet som ble tegnet av Khomeini sterkt farget av, i utgangspunktet marxistisk, retorikk som anti-imperialisme og motstand mot undertrykkelse, mens den underliggende ideologien ble underkommunisert, undervurdert og misforstått.

Politisk religion og sakralisert politikk «Å tjene staten er det samme som å tjene Islam»³³²

President og senere øverste leder Ali Khomeini konstaterte i 1988 at konstitusjonen henter sin legitimitet «not from the majority of [the] people, [but from] the ruling Jurist».³³³

Produktet av revolusjonen var ikke nødvendigvis totalitært, men de totalitære ambisjoner og ideologi kan allikevel ha vært avgjørende for maktovertakelsen. Khomeini hadde hele tiden kurs mot sin idealstat, og klarte i stor grad å implementere store deler av sin ideologi. Khomeini helliggjør regimet ved å gi det et mandat fra gud, og immuniserer det mot kritikk, avviser enhver form for alternativ virkelighet ved å hevde det er i mot islam. Det åpnet seg imidlertid for en rekke splittelser i det iranske samfunnet selv etter at marxistiske og sekulære alternativer var lagt mer eller mindre døde. Ideologien måtte også tilpasses realitetene og maktpolitikken i det postrevolusjonære iranske samfunnet og i forhold til nabolandene. Strukturelle årsaker var også en del av årsakene til at Khomeini kunne ta makten. For eksempel hindret sterk mistro og motvilje innad i det politiske venstre enhetlig motstand og tillot Khomeini å splitte og herske.³³⁴ Selv med guddommelig legitimitet kunne ikke Khomeini sette alle premissene for ideologiens implementering selv. Det ga ham imidlertid en retorisk fordel i forhold til andre partier under revolusjonen og maktovertakelsen. Khomeini kunne bruke en 'helligere enn deg' retorikk og hevde å ha sannheten og gud på sin side. Hans vilje og evne til å være pragmatisk og tillate seg å endre retorikken etter behov var imidlertid antageligvis vel så viktig.

Khomeini som person var definitivt viktig for revolusjonen og hans karisma og lederegenskaper er blitt tillagt mye vekt i analyser av revolusjonen. Khomeini var ikke bare en ideolog. Han var også en fører som egenhendig utstedte dødsdommer, erklærte

³³² Ibid., 120.

³³³ Sitert i Antony Black, *The history of Islamic political thought: from the prophet to the present* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001), 334.

³³⁴ Moghadam, "Socialism or anti-imperialism? The left and revolution in Iran," 19.

folkefiender og dirigerte partier. I tillegg til ideologisk makt rådet han over et maktapparat som kunne benytte terror som middel for å oppnå og beholde makt.

Etableringen av en islamsk republikk, innføringen av islamsk lov og utrensningen av forrædere var bare en del av Khomeinis oppdrag. For han var spiritualiteten og skapelsen av det nye mennesket og den fullkomne staten det egentlige målet.³³⁵ Khomeini gjør visse bestrebelsler for å skape et fullkomment samfunn, men kommer til kort. Det var imidlertid Khomeinis ambisjon å ha kontroll også innenfor husets fire vegger. I hans utopiske visjon ville folket bli oppdratt til fullkommenhet og selv bli, det Arendt kaller, en legemegjøring av loven. I den grad det i det hele tatt er mulig med en slik ensretting ville det krevd en langt større inngripen og sosial kontroll enn det som er tilfelle i Iran i dag.

Khomeinis ambisjoner om å spre revolusjonen kom også til kort. Iran hevder den arabiske våren, eller den islamske oppvåkningen som den blir referert til i iransk media, er inspirert av den islamske revolusjonen.³³⁶ Dette er nok helt klart en overdrivelse. De fleste islamistiske partiene i Midtøsten er sunnimuslimske og tar fortsatt avstand fra det sjiaislamske styret i Iran. Selv om mange av valgvingerne er islamistiske partier håper jeg de også vil ta avstand fra de totalitære elementene i ideologien og virkemidlene til Khomeini. Debatten internt i Iran viste at det fantes ulike tolkninger av islamisme og islamsk innflytelse på lovgivning og hvordan denne skulle håndheves. Tiden vil vise i hvilken retning disse landene vil gå, men denne analysen kan forhåpentligvis kunne brukes for å peke på enkelte totalitære trekk og som utgangspunkt for sammenligning av de ulike bevegelsene. Jeg har også vist at Khomeini utviklet seg fra en mer moderat til en totalitær islamisme. Det betyr ikke at utviklingen ikke kan gå den andre veien.

Flere kritiserer i dag folk for ikke å ha sett denne faren for en autoritær maktovertakelse under Khomeini. President Carter har for eksempel blitt sammenlignet med Chamberlain og hans ambassadør til FN, Andrew Young latterliggjøres for å ha kalt

³³⁵ Khomeini. *Sahifeh-ye Imam*. (1999) Bind 7: 531-32.

³³⁶ "Velayati: Egypt revolution inspired by Iran's revolution," *IRNA* (2012), <http://www.irna.ir/News/Politic/Velayati,-Egypt-revolution-inspired-by-Iran's-revolution/80221532> [10.07.2012]

Khomeini en slags Gandhi-figur.³³⁷ Dette er imidlertid svært urettferdig hvis en ser på hvilke kilder som var tilgjengelige for disse. *Islamsk styre* var for eksempel ikke tilgjengelig på engelsk før etter revolusjonen. Det var også svært få som så denne utviklingen som problematisk med unntak av noen eksperter på islam slik som Maxime Rodinson.³³⁸ Jeg vil imidlertid argumentere for at man med bakgrunn i Khomeinis syn på politisk islam ikke kan skjære alle andre islamistiske bevegelser over den samme kammen. Den totalitære kimen i Khomeinis ideologi ligger ikke i hans ønske om å bryte ned skillet mellom stat og religion eller politiseringen av islam, men i helligjøringen av politikken som middel for å oppfylle drømmen om det fullkomne samfunn.

³³⁷ Jones, *Flawed Triumphs: Andy Young at the United Nations*, 124.

³³⁸ Rodinson, Maxime. "A Powder Keg Called Islam" *Corriere della sera*, 13.02.1979. Gjengitt i Afary, Anderson og Foucault, *Foucault and the Iranian Revolution: gender and the seductions of Islamism*, 244.

Litteraturliste

- Abrahamian, Ervand. "Ali Shari'ati: Ideologue of the Iranian Revolution." I *Islam, politics, and social movements*, redigert av E. Abrahamian, E. Burke og I.M. Lapidus: University of California Press, 1988.
- . *Iran between two revolutions* Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1982.
- . "Khomeini: A Fundamentalist?" I *Fundamentalism in Comparative Perspective*, redigert av L. Kaplan, 109-25: Univ of Massachusetts Press, 1992.
- . *Khomeinism: essays on the Islamic Republic* Berkeley, Calif.: University of California Press, 1993.
- . "The Political Challenge." *MERIP Reports*, nr. 69 (1978): 3-8.
- Afary, Janet, Kevin B. Anderson og Michel Foucault. *Foucault and the Iranian Revolution: gender and the seductions of Islamism* Chicago: University of Chicago Press, 2005.
- Afshari, Reza. "A critique of dabashi's reconstruction of Islamic ideology as a prerequisite for the Iranian revolution." *Critique: Critical Middle Eastern Studies* 3, nr. 5 (1994): 67-83.
- Ahmad, Jalal Al-e. *Gharbzedegi* Teheran: Jamehdaran, 2006.
- Amanat, A. *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism*: IB Tauris, 2009.
- Amnesty International. "Law And Human Rights in The Islamic Republic of Iran - A report covering events within the seven month period following the Revolution of February 1979." London, 1980.
- Amuzegar, J. *The dynamics of the Iranian Revolution: The Pahlavis' triumph and tragedy* Albany: State University of New York Press, 1991.
- Arendt, Hannah. *The origins of totalitarianism* New York: Schocken, 2004.
- Arjomand, Said Amir. "The Causes and Significance of the Iranian Revolution." *State, Culture, and Society* 1, nr. 3 (1985): 41-66.
- . "The state and Khomeini's Islamic order." *Iranian Studies* 13, nr. 1-4 (1980): 147-64.
- . *The turban for the crown: the Islamic revolution in Iran* New York: Oxford University Press, 1988.
- Bakhash, Shaul. "The Day Of The Mullahs." *The New Republic*, nr. 4. nov (1981): 15-18.
- . *The reign of the ayatollahs: Iran and the Islamic revolution*: Basic Books New York, 1984.
- Bakhtiari, B. "Parliamentary politics in revolutionary Iran." Gainesville: University Press of Florida, 1996.
- Banisadr, Abu al-Hasan og Jean-Charles Deniau. *Le complot des ayatollahs* Paris: Découverte, 1989.

- Benard, C. og Z. Kalilzad. *The Government of God: Iran's Islamic Republic*. Vol. 15: Columbia University Press, 1986.
- Black, Antony. *The history of Islamic political thought: from the prophet to the present* Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001.
- Blinkhorn, Martin. "Afterthoughts." *Totalitarian Movements and Political Religions* 5, nr. 3 (2004): 507-26.
- Brumberg, Daniel. *Reinventing Khomeini : the struggle for reform in Iran* Chicago: University of Chicago Press, 2001.
- Brzezinski, Zbigniew. "Totalitarianism and Rationality." *The American Political Science Review* 50, nr. 3 (1956): 751-63.
- Buchta, W. *Who Rules Iran?:* Washington Institute for Near East Policy Washington, DC, 2000.
- Chehabi, H. *Distant Relations: Iran and Lebanon in the last 500 years*: IB Tauris, 2006.
- Chehabi, H. E. *Iranian politics and religious modernism: the liberation movement of Iran under the Shah and Khomeini* London: Tauris, 1990.
- Dabashi, Hamid. *Shi'ism : a religion of protest* Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.
- . *Theology of discontent: the ideological foundation of the Islamic revolution in Iran* New Brunswick, NJ: Transaction, 2006.
- Dagi, Ishan. "The Justice and Development Party - Identity, Politics and Human Rights Discourse in the Search for Security and Legitimacy." I *The Emergence of a New Turkey*, redigert av M. Hakan Yavuz, 88-106. Salt Lake City: The University of Utah Press, 2006.
- "Das Volk ist nun aufgewacht." *Der Spiegel*, 20.11.1978 1978, 156-57.
- Den Hellige Qur'ânen : arabisk tekst med norsk oversettelse*. Tilford, Surrey: Islam International Publ., 1996.
- Ebadi, Shirin. "The Past and Present of Human Rights." I *Rafto Symposium*. Bergen, 2011.
- Falk, Richard. "Trusting Khomeini." *The New York Times*, 16. feb. 1979.
- Fallaci, Oriana. "'Everybody Wants to be Boss'; An interview with Mehdi Bazargan, Prime Minister of Iran." *The New York Times Magazine*, 28. okt. 1979.
- . "An interview with Khomeini." *The New York Times Magazine*, 7. okt 1979, 29-31.
- Fischer, M.M.J. *Iran: from religious dispute to revolution*: University of Wisconsin Press, 2003.
- Floor, Willem M. "The Revolutionary Character of the Iranian Ulama: Wishful Thinking or Reality?" *International Journal of Middle East Studies* 12, nr. 4 (1980): 501-24.
- . "The Revolutionary Character of the Ulama: Wishfull Thinking or Reality?" I *Religion and Politics in Iran: Shi'ism from Quietism to Revolution*, redigert av Nikki R. Keddie, 145-65, 1983.

- Follath, Erich von. "Gottes Staat." *Spiegel Gesichte*, nr. 2 (2010): 114-15.
- Friedrich, Carl J. og Zbigniew Brzezinski. *Totalitarian dictatorship and autocracy*. 2. utg Cambridge, Harvard University Press, 1965.
- Gentile, Emilio. "Fascism and the Italian Road to Totalitarianism." *Constellations* 15, nr. 3 (2008): 291-302.
- . "Fascism in Italian Historiography: In Search of an Individual Historical Identity." *Journal of Contemporary History* 21, nr. 2 (1986): 179-208.
- . "Fascism, totalitarianism and political religion: definitions and critical reflections on criticism of an interpretation." *Totalitarian Movements and Political Religions* 5, nr. 3 (2004): 326-75.
- Gentile, Emilio og Robert Mallett. "The Sacralisation of politics: Definitions, interpretations and reflections on the question of secular religion and totalitarianism." *Totalitarian Movements and Political Religions* 1, nr. 1 (2000): 18 - 55.
- Ghamari-Tabrizi, B. "Contentious Public Religion: Two Conceptions of Islam in Revolutionary Iran Ali Shariati and Abdolkarim Soroush." *International sociology* 19, nr. 4 (2004): 504-23.
- Green, Jerrold D. "Pseudoparticipation and Countermobilization: Roots of the Iranian Revolution." *Iranian Studies* 13, nr. 1/4 (1980): 31-53.
- Hagtvet, Bernt. "De grusomme forenklere." *Dagbladet*, 11. feb. 2000, 29.
- . "Politikk som ersatz-religion." I *Politikk og religion : en farlig kombinasjon?*, redigert av Øystein Sørensen, Bernt Hagtvet og Bjørn Arne Steine, 102-41. Oslo: Dreyer, 2012.
- "Ich bin der Sprecher dieses Volkes - Interview mit Ajatollah Chomeini über seine Pläne für den Iran." *Der Spiegel*, 22.01.1979 1979, 110-11.
- "Iran's 1906 Constitution and its Supplement." <http://fis-iran.org/en/resources/legaldoc/iranconstitution> [9.8.2011]
- Jenkins, Philip. "Clerical Terror." *The New Republic* (2008), <http://www.tnr.com/article/clerical-terror> [23.4.2012]
- Jones, B.C. *Flawed Triumphs: Andy Young at the United Nations*: University Press of Amer, 1996.
- Keddie, Nikki R. "Iranian revolutions in comparative perspective." *The American Historical Review* 88, nr. 3 (1983): 579-98.
- . *Religion and politics in Iran: Shi'ism from Quietism to revolution* New Haven: Yale University Press, 1983.
- Keddie, Nikki R. og Yann Richard. *Modern Iran: roots and results of revolution*. Oppdatert utg New Haven: Yale University Press, 2006.
- Khaldi, S. "The Hedging Mullah: A Historical Review of the Clergy's Struggle for Hegemony and Independence in Modern Iran." *Constellations* 17, nr. 1 (2010): 31-49.

- "Khomeini's Choice: Devout in Religion, Moderate in Politics." *The Washington Post*, 6. feb. 1979.
- Khomeini, Ruhollah. *Islam and Revolution*. Oversatt av Hamid Algar Berkeley: Mizan Press, 1981.
- . *Islamic government - Ayatollah Khomeini's Mein Kampf*. Oversatt av Joint Publications Research Service. Redigert av George Carpozi New York :: Manor Books, 1979.
- . *Islamsk styre - Ayatollah Khomeini's Mein Kampf* Oslo: Manor Books / Nå forlag, 1980.
- . *Jihad-e akbar ya mobareze ba nafs (Den største jihad, eller den indre kamp)*, redigert. Teheran: The institute for compilation and publication of imam Khomeini's works, 1972, http://ketaab.iec-md.org/IMAM_KHOMEINI/jahaad_akbar_khomeini_fehrest.html [1.9.2011]
- . *Sahifeh-ye Imam: An Anthology of Imam Khomeini's Speeches, Messages, Interviews, Decrees, Religious Permissions and Letters*, redigert av Bayyanat, Payam, Musahebeh-ha, Ahkam, Ljazat-e Shar'i og Nameh-ha. Teheran: The institute for compilation and publication of imam Khomeini's works, 1999, http://www.iec-md.org/baank_narmafzaar/sahifeh_emaam.html [01.09.2011]
- Kifner, John. "Khomeini is accused by National Front of a 'dictatorship'." *The New York Times*, 3. jun. 1979.
- Koven, Ronald. "Moslem Faction Opposes Monarchy." *The Washington Post*, 12. Nov. 1978, 2.
- Kurzman, C. "Can understanding undermine explanation? The confused experience of revolution." *Philosophy of the social sciences* 34, nr. 3 (2004): 328-51.
- . *The unthinkable revolution in Iran*: Harvard University Press, 2004.
- Künkler, Mirjam. "The Special Court of the Clergy (Dādgāh-Ye Vizheh-Ye Ruhāniyat) and the Repression of Dissident Clergy in Iran " (2009), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1505542> [12.11.2012]
- Lake, C. M. "The Problems Encountered in Establishing an Islamic Republic in Iran 1979-1981." *Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)* 9, nr. 2 (1982): 141-70.
- Laqueur, Walter. "Is Khomeini a Neoconservative?" *The New Republic*, nr. 8. des (1979): 9-12.
- Mace, John. *Persian grammar : for reference and revision* London: RoutledgeCurzon, 2003.
- Maier, H. "Political Religion: a Concept and its Limitations." *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 1 (2007): 5-16.
- . "'Totalitarismus' und 'politische Religionen'. Konzepte des Diktaturvergleichs." *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* (1995): 387-405.
- "Man Of The Year: An Interview with Khomeini ". *TIME Magazine*, no. 7. Januar (1980), <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,923858,00.html> [1.10.2011]

- Martin, Vanessa. *Creating an Islamic state : Khomeini and the making of a new Iran*, Library of modern Middle East studies London: I.B. Tauris, 2000.
- . *Creating an Islamic state: Khomeini and the making of a new Iran* London: I.B. Tauris, 2000.
- Mawdudi, Syed Abul 'Ala. *The Islamic law and constitution*. Oversatt av Khurshid Ahmad Lahore: Islamic Publications, 1992.
- Mazandi, Joseph. "86 Killed and 150 Injured in Iran As Anti-Reform Riots Continue." *Washington Post*, 7. jun. 1963, 1.
- Mejdell, Gunnvor og Geir Skogseth. "Mal for transkripsjon av arabisk til norsk." <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Transkripsjonsmal%20-%20arabisk%20til%20norsk%20-%20UiO%20II.pdf> [13.10.2011]
- Milani, M.M. "Power shifts in revolutionary Iran." *Iranian Studies* 26, nr. 3/4 (1993): 359-74.
- Moaddel, M. *Class, politics, and ideology in the Iranian revolution*: Columbia Univ Pr, 1993.
- . "Ideology as episodic discourse: the case of the Iranian revolution." *American Sociological Review* (1992): 353-79.
- . "The Shi'i Ulama and the state in Iran." *Theory and Society* 15, nr. 4 (1986): 519-56.
- Moghadam, V. "Socialism or anti-imperialism? The left and revolution in Iran." *New Left Review* 166, nr. 6 (1987).
- Moin, Baqer. *Khomeini: life of the Ayatollah* London: I.B.Tauris, 1999.
- Morris jr., Joe Alex. "U.S. Facilities in Iran Attacked as Tension Mounts." *Los Angeles Times*, 9. des. 1978.
- Mozaffari, Mehdi. "What is Islamism? History and Definition of a Concept." *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 1 (2007): 17-33.
- Nasr, Vali. "The Rise of "Muslim Democracy"." *Journal of Democracy* 16, nr. 2 (April 2005): 13-27.
- Orwell, G. og S. Orwell. *The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell: My Country Right Or Left*: Harcourt, Brace & World, 1968.
- Parsa, M. "Ideology and Political Action in the Iranian Revolution." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 31, nr. 1 (2011): 53-68.
- Parsi, Trita. *Treacherous alliance : the secret dealings of Israel, Iran, and the United States* New Haven: Yale University Press, 2007.
- Pear, Robert. "Khomeini accepts 'poison' of ending the war with Iraq; U.N. sending mission." *The New York Times* (1988), <http://www.nytimes.com/1988/07/21/us/khomeini-accepts-poison-of-ending-the-war-with-iraq-un-sending-mission.html> [1.3.2012]
- Pollard, J. "'Clerical Fascism': Context, Overview and Conclusion." *Totalitarian Movements and Political Religions* 8, nr. 2 (2007): 433-46.

- Putnam, R.D. "Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games." *International organization* 42, nr. 03 (1988): 427-60.
- Rakel, Eva Patricia. *Power, Islam, and political elite in Iran: a study on the Iranian political elite from Khomeini to Ahmadinejad* Boston: Brill, 2009.
- Ramazani, Rouhollah K. "Constitution of the Islamic Republic of Iran." *Middle East Journal* 34, nr. 2 (1980): 181-204.
- Randal, Jonathan C. "Khomeini Attacks Bazargan as 'Weak'." *The Washington Post*, 8. mar. 1979, 2.
- . "Khomeini: From Oblivion to the Brink of Power." *The Washington Post*, 21. Jan. 1979.
- . "Views Differ On Islam Role in Republic." *The Washington Post*, 4. feb. 1979.
- Rodinson, M. *Muhammad: Prophet of Islam*: Tauris Parke Paperbacks, 2002.
- Rose, G. "Velayat-e faqih and the recovery of Islamic identity in the thought of Ayatollah Khomeini." I *Religion and Politics in Iran*, redigert av Nikki R. Keddie, 166-88, 1983.
- Rouleau, Eric. "Khomeini's Iran." *Foreign Affairs* 59, nr. 1 (1980): 1-20.
- Sciolino, Elaine. "The French Are Charmed and Jarred by 'Chère Condi'." *The New York Times* (2005), http://www.nytimes.com/2005/02/10/international/europe/10france.html?pa_gewanted=print&position= [5.9.2012]
- Seifzadeh, H.S. "The landscape of factional politics and its future in Iran." *The Middle East Journal* (2003): 57-75.
- Shariati, Ali. *Marxism and other western fallacies*. Oversatt av R. Campbell Berkeley: Mizan Press 1980.
- Sheikh, Naveed S. *The new politics of Islam: Pan-Islamic foreign policy in a world of states* London: Routledge Curzon, 2003.
- Skocpol, T. "Rentier state and Shi'a Islam in the Iranian revolution." *Theory and Society* 11, nr. 3 (1982): 265-83.
- Sreberny-Mohammadi, A. og A. Mohammadi. *Small media, big revolution: Communication, culture, and the Iranian revolution* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.
- Sreberny-Mohammadi, Annabelle. "Small media for a big revolution: Iran." *International Journal of Politics, Culture, and Society* 3, nr. 3 (1990): 341-71.
- Sørensen, Øystein. *Drømmen om det fullkomne samfunn : fire totalitære ideologier - én totalitær mentalitet?* Oslo: Aschehoug, 2010.
- . "Totalitarisme som begrep og fenomen." I *Politikk og religion : en farlig kombinasjon?*, redigert av Øystein Sørensen, Bernt Hagtvet og Bjørn Arne Steine, 11-32. Oslo: Dreyer, 2012.
- Tabari, Azar. "The Role of the Clergy in Modern Iranian Politics." I *Religion and Politics in Iran*, redigert av Nikki R. Keddie, 47-72, 1983.

- Taheri, Amir. "Fascism in Muslim Countries." *American Foreign Policy Interests* 26, nr. 1 (2004): 21-30.
- . *The Persian night: Iran under the Khomeinist revolution* New York: Encounter Books, 2009.
- Therborn, Göran. *The ideology of power and the power of ideology*: Verso Books, 1999.
- Tibi, Bassam. "Islamischer Konservatismus der AKP als Tarnung für den politischen Islam? Die Türkei zwischen Europa und dem Islamismus." I *Politische Religion und Religionspolitik - Zwischen Totalitarismus und Bürgerfreiheit*, redigert av G. Besier og H. Lübbe, 229-60: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005.
- . "Why they Can't be Democratic." *Journal of Democracy* 19, nr. 3 (2008): 43-48.
- Utvik, Bjørn Olav. *Islamismen* Oslo: Unipub, 2011.
- "Velayati: Egypt revolution inspired by Iran's revolution." *IRNA* (2012), <http://www.irna.ir/News/Politic/Velayati,-Egypt-revolution-inspired-by-Iran's-revolution/80221532> [10.07.2012]
- "The Vision of Ruhollah Khomeini." *Washington Post*, 5. jan. 1979, 1.
- Weisskopf, Michael. "Tabriz Rally Backs Key Khomeini Rival." *The Washington Post*, 31. des. 1979, 2.
- Zarnett, D. "Edward Said and the Iranian Revolution." *Democratija*, nr. 9 (2007): 43-53.
- Zizek, S. *Did somebody say totalitarianism?: five interventions in the (mis) use of a notion* New York: Verso Books, 2002.